

čak i u najvećim snage: oboznačiti se tako da ih ne di se
— i u istoj mreži stoga učinjeno je učinjeno da bo
stoji čak i da se smi osmeli se osred pored svih drugih izvornih
ili novih i omogućiti da se smeti se mito: mo se oči obeset, ovelje
teosub izvezeti njega sa životom sa

Naša je dužnost . . .

Mudra je i poslovična izreka: »Koliko ljudi, toliko čudi«. O vrijednosti njezinog sadržaja možemo da se uvjerimo na svakom koraku u životu. Može li se uopće naći dva čovjeka istih sposobnosti, jednake duševne i tjelesne snage, koji bi uz to još i jednako mislili i radili? Teško! Svaki čovjek već po svojoj prirodnoj konstituciji, po svojim prirođenim i stečenim sposobnostima i naklonostima predstavlja zasebnu cjelinu, koja se u mnogome odvaja od slične cjeline drugoga čovjeka.

No uza svu tu razliku među pojedincima, uza sve to sad jače ili slabije izražene međusobne opreke postoji u ljudskom društvu čitav niz činilaca, uzajamnih utjecaja, čija je posljedica postepeno izravnjavanje razlika i međusobno približavanje. Posljedice su toga društvenoga djelovanja na pojedince vrlo velike, one se očituju u raznolikim vezama veće ili manje skupine ljudi, u jače ili slabije povezanim zajednicama. U početku možda i nesvjesno i više mehaničko izglađivanje individualnih opreka, postaje ono vremenom ne samo jasno izraženom zadaćom društvene zajednice nego i svijesnim htijenjem svakog njezinog člana. Svaki će tako svijesni član nastojati, da se u čitavom svome radu, u svim svojim postupcima približi ostalim svojim drugovima i kod toga izbjegavati da se zaoštare opreke prema njima.

Uza svu svoju prirodnu podvojenost, druge naklonosti i interes, čovjek će kao član nekog društva biti prisiljen, da često puta potisne svoje odviše istaknuto »ja« i da se pokori interesu društva kao cjeline. Šta više, možemo i ustvrditi, da je njegova i dužnost da tako čini, jer stupajući u neko društvo, prima on ne samo udio u pravima nego i udio u dužnostima.

Ovaj malo poduži uvod bio nam je potreban, da se malo zamislimo u rad, djelovanje i mišljenja pojedinih članova našeg planinarskog društva. Tu nas ima uistinu vrlo različitih, ne samo po svojim prirodnim sposobnostima i obilježjima nego i po svojim stečenim sposobnostima, položajima i društvenom radu. Nikakovo čudo, da se u svemu ne možemo složiti, da često izbijaju sad jače sad slabije opreke. Ali kod toga treba odmah istaći, da je naša dužnost da te opreke izgladimo ili da bar poravnamo suviše oštре bridove.

Ima ih koji pri tome ne misle mnogo: ispune pristupnicu, zatraže od kojeg poznatog člana preporuku, uplate određenu pristožbu i — postaju članovi društva, koje, hoćemo ne ćemo, ima ipak i neke veće ciljeve, nego što su oni: otići na Sljeme, provesti se tamo i vratiti se natrag, na svoju dnevnu dužnost.

Naša je dužnost, da pri stupanju u društvo razmislimo malo ne samo o koristi i o povlasticama, koje nam to društvo daje u zamjenu za ono nekoliko dinara, nego i o ciljevima i zadacima toga društva. Dužnost je to svijesnih članova svakoga društva, koje ne postoji od danas do sutra.

Kada bi svi članovi postali svijesni ne samo svojih prava nego i svojih dužnosti, društvo bi pošlo naglim korakom naprijed. Tada se ne bi uvijek rad društva svodio na jednolično odvijanje najnužnijih poslova, bez kojih uopće ne bi bilo ni smisla da postoji. Kada bi svaki član osjećao, da i on mora nešto učiniti i žrtvovati za opću zajednicu, za njezine ciljeve, onda bi se u svim društvenim granama primjetio živiji rad, više života.

Nitko ne može valjda reći da je potpuno nesposoban. Svatko ima sposobnosti i znanja bar za nešto. Jedan je sklon ovome, drugi onome. Ovaj bi mogao učiniti ovo, onaj ono.

Naša je dužnost, da upoznamo sebe, da upoznamo svoje sposobnosti, svoje znanje. Nije to lak posao, priznajem, ali nije ni na odmet za svo naše djelovanje uopće. Ovo je samo prilika, da se upoznamo, da ispravno ocjenimo svoju snagu. Samo je potrebno pri tome, da ne zapadnemo u pogrešku pretjerivanja svoje sposobnosti. No nije dobro ni da se potcjenjujemo.

Upoznavši svoju snagu, svoje znanje, treba da uzgojimo u sebi volju, da to znanje i primjenimo u radu društva.

Naša je dužnost, da poslužimo svome društvu, da mu žrtvujemo jedan dio svoga znanja. Pri tome treba dobro ocijeniti, gdje je naša pomoć potrebna, gdje nas društvo najviše treba. S radom treba da započnemo postepeno, umjereno, s oprezom, s punim razumijevanjem i sviješću u važnost onoga, što činimo, kako bismo mogli pratiti učinak našeg primjenjenog rada. Ako smo na pravome putu, učinak ne će izostati, makar bili pri tome i najskromniji. Mnogo je primjera, gdje je baš ovakav skromni rad, rad tihi i požrtvovni ostao u povijesti nekoga društva najtrajnije upisan. Naprotiv, rad s vikom, rad uz pratinju pljeska oduševljene publike prelazi postepeno u zamorenost i s jedne i s druge strane: kao što se naglo pojavio, tako naglo i prestaje. Klonimo se toga puta, takovog rada, on ne donosi ni nama ni društву nikakove trajne koristi.

— — — Nismo li na pravome putu, skrenimo s njega i podimo drugim. Pokušajmo. Ali opet, tiho, nečujno. Ne bojmo se skromnosti.

Naša je dužnost, da nastojimo upoznati vrijednost svojega rada u društvu. U tome nastojanju treba što više da se oslobođimo sebe, svojih ličnih svojstava pa da budemo nepristrani, svjesni svoje odgovornosti, svoga položaja.

Ako svatko čini tako, ako dobro procijeni učinak svoga rada, društvo ne će nikada krenuti sa svoga puta. Ne podemo li tim putem, ne činimo li ono, što najbolje odgovara našim sposobnostima, imat ćemo štete i mi i društvo.

Tri dana u Lipovačkom domu

Ignac Flašar (Beograd)

Stigosmo. Put iz Samobora preko Palacka svakako je najljepši. Odložismo, sjedosmo na jednu od klupa pred domom, opružismo trudne noge i zagledasmo se u taj novi dom kao u osmo čudo. Ne zato, jer je ta skromna, bijela kuća najobičnijeg oblika zaista neko čudo, nego iz one ikonske radosti i radoznalosti, koju čovjek uvijek osjeća pred usamljenom tvorevinom ljudske ruke usred prirode. Napismo se požudno ledene vode iz Lipovačkog zdenca i zagledasmo i u unutrašnjost tog čuda. Blagovaonica sa teškim borovim stolovima i klupama, ukrašenim šarolikim vijencima izrečanih i obojenih cvjetića; strop od borovih dasaka i obrađenih greda, istim vijencima okičenih, i jedna peć kamena i ogromna, koja ti već sa vrata ulijeva pouzdanje, da ovdje zime nema ni usred leda i snijega, kada budu oko doma olujine zavijale kao gladni vuci. Do blagovaonice je kuhinja, taj uvijek topli, svima mili kutak pun lonaca, zdjela i čarobnih mirisa. Na drugoj su strani spavaonice, ne velike, ali za planinara, od Boga rijetkom vrlinom skromnosti obdarenog, to su vlastelinske dvorane pune raskošne udobnosti.

Ali to su tek tvorevine ljudskih ruku. Nego da ti druže planinaru kažem koju o Božjim rukotvorinama oko doma. Ima i drugih domova, većih, ljepših i udobnijih, ali ovaj je Bog obilnije nadario.

Sa strmine Lipovca, iznad doma, pada leden vrutak i izbija usred dvorišta iz Lipovačkog zdenca u debelom mlazu i razbija se u kamenom koritu u hiljadama kristala. Koje blago! Računam: 2 litra u sekundi \times 60 \times 60 \times 24, pa to je, uračunavši i one, koji nikada vodu ne piju, jer se u njoj žabe legu, upravo dosta, da napoji jedan veliki grad ledenom, najboljom vodom. I to se blago nehajno prospilje u mutni potok.

Ali nije to sve. Kroz dvorište doma žubori potok, čije je strmo korito ljudska ruka iskoristila i stvorila vodopad tik do doma. U čudnovatom poretku svakidašnjeg svijeta sve mora imati svoje ime i tako su i taj potok nazvali, bogzna zašto, »Gradna«.

Ispod Lipovca, u kotlini između Japetića i Oštrca, leži eto taj novosazidani Lipovački dom, čije sam postajanje iz pismenih izvještaja radoznalo pratio i čijoj sam se posjeti kao dijete radovao iz prašine i magle dalekoga, velikoga grada.

Još prvog dana popesmo se na Oštrc vijugavim putem kroz borovu šumicu preko Lipovačkog grada. Ispod nas Lipovačka Drag a. Penjemo se kosinom Oštrca. Sa planinske livade Presek stvara nam se krasan vidik na Zagreb, Zagrebačku Goru i Hrvatsko Zagorje, a dolinom se kao preko baršunastog zelenog saga vijuga srebrna Sava. Nastavljamo uspon preko grebena da ne izgubimo vidike na Lipovačku Dragu, na Japetić, na Žumberačko Gorje s jedne, a na Rudarsku Dragu i na Plješivici s druge strane. I eto nas kod Đačkog doma i nešto povrh njega na samom vršku Oštrca. Dan je krasan, sa jasnim vidicima. Podno Oštrca leži kao na ispruženom dlanu nekog gorostasa selo Braslovče. Tamo iza brijega viri vrh Okić Grada. Tamo opet Žumberačko Gorje, a u pozadini Kamničke Alpe. Na drugoj strani pak, tamo daleko na jugu, tamno-plave i ljubičaste sjene gorostasnog Kleka.

Sunce je hrilo zapadu, šumovi gorućeg, opojnog dana su se stišavali, a mi smo se, razdragani svim tim neopisivim krasotama, spustili u prvim sjenama ljetne večeri u Lipovački dom.

Odmorili smo se i u cik zore krenuli. Lipovačkom Dragom vodi nas put uz brbljav potočić Gradnju. Oko nas samo grmlje. Zora je, puni smo snage i radosti, sunce ne zamara, pa dobro odmičemo. I tako smo prešli kao neko sedlo. I tek što će nas sunce dohvati, prima nas šuma. I na toj drugoj strani prati nas neki potočić i žubori i priča, ne bi li nas odvratio od misli na tegobe našeg još dalekog puta. Kako li je krasna šuma, kada sunce iznad nje žari! Kroz njen hlad i njeno opojno zelenilo hitamo sa radošću i nekom neiscrpnom snagom. I preskačemo potočić i hrlimo šumom i začas eto nas kod Sopotskih Mlinova. Jeste li već vidjeli Maričkin Mlin? Da sam neki Mecena, poslao bih najvećeg umjetnika ovoga svijeta, da ga na platnu ovjekovječi. Zamislite si samo: u hladu šume, pored puta, jedan mlin. Točak, osovina i gorostasna ležišta iz tamne, plamenite ebanovine. Iz te crne utvare drevnog mlinskog točka šika kao snijeg bijela pjena razuzdanog vodenog mlaza, a uz crnu sjenu njegovih ležišta penje se Božjom rukom obojena zlatno-zelena mahovina. A to zlatno zelenilo prekrivalo je i drvene zidove mлина i već je obuhvatilo rubove crnog drvenog krova, rastročenog vlagom vječne

rose iz onog poput snijega bijelog vrtloga oko mlinskog točka. Unaokolo staro lisnato drveće, a sve to, i pored sjajnog neba, u dubokoj tajanstvenoj sjeni šume kao u priči. I kao u priči izišla je pred mlin stara, koštunjava mlinarica i zastala, promatrajući nas okom, neobično sjajnim i mirnim.

Silom sam se otrgnuo od te neizrecive krasote, te smo se niz Sopotski potok spustili šumom dolje na cestu, kojom smo stigli u lijepo pitomo selo Prilipje. Tu smo razgledali novootkrivenu veliku šilju, pored koje ne bi nijedan planinar trebao proći, a da u nju ne zaviri. Još malo uspona, pa smo se našli na terasi svratišta na Plješivici, našem prvom i zbilja zasluženom odmoru, pri doručku i

Foto: Dragman

Oštac

dobroj plješivičkoj kapljici. Ispod nas zeleno more vinograda i ona svakom nezaboravna, nepregledna Karlovačka ravnica, koje se čovjek nikada ne može sit nagledati.

Okrijepljeni i odmoreni popesmo se u žegi podnevnog sunca starim kamenim putem na sedlo Plješivice i otuda u selo Mrakušić. Tu smo u kući brojne porodice Mrakušić u meden kus ručali i nakon odmora krenuli preko vrha na Presek u stranom Oštca preko Lipovačkog Grada spustili se u Lipovački dom.

* * *

Trećeg dana prije podne popeli smo se preko Vrata na Japetić, taj najviši vrh oko Lipovačkog doma. Tko je bio тамо gore, taj će opet dolaziti. U kolovozu, kada su na visoravni, između hrastovih šuma, livade već pokošene, svjetle se izdaleka osamljene velike srebrne zvijezde, jedna vrsta strička (*Carlina acaulis*).

Beremo ih kao da su od pravog srebra. I najobičnije cvijeće na Japetiću nije obično; to znaju naročito botaničari, koji тамо često zalaze. Sve je тамо bujnije i u čarobnim bojama. Vidici su prekrasni. У шуми два mala jezera, ako se to tako može nazvati. Jednu su livadu prošle zime veprovi razrovali, kao da su je neki orijaši preorali.

I kroz more cvijeća spustisimo se s druge strane, sretni i zadovoljni u dolinu, u Lipovački dom.

Ti znaš, brate planinaru, što to znači vratiti se s dugog tegobnog puta u planinarski dom. Kupelj ispod slapa pored Lipovačkog doma osvježava ti i tijelo i dušu. Sjedneš na klupu u dvorištu, opskrbnik Boško s osmijehom na usnama postavlja pred tebe sve što zaželiš, a ti se, željan odmora, zagledaš u vrtlog potoka, u čarobnu igru boja i oblika. Sretan si i spokojan ...

* * *

Tri sam kratka dana minulog ljeta hodao po planinama i šumama oko Lipovačkog doma i tri sam se večeri odmarao u dvorištu doma kraj potočića. A uz šum njegov i uz grgolj Lipovačkog zdenca, na očigled tih divnih planina i šuma oko mene, oteli su mi se u sutonu tople večeri stihovi u slavu ovog tihog i krasnog planinarskog utočišta:

Lipovački dom

Na domaku gordog Samobora,
Usred divnih hrvatskih nam gora,
Sniva kano labud, tih i skrom,
Pitomo i ljupko Lipovački dom.

Tik do njega potočić romoni:
Vila suze-radosnice roni,
Bajke priča iz tamnih davnina,
Tajne sjetnih šuma i planina.

A sa drevnog Lipovačkog grada
Ko biserje leden vrutak pada
I napaja milosno i rado
Novom snagom i staro i mlado.

Japetić i Oštре, ta dva gorda lava,
Kad u domu svaka duša spava,
Stražu straže, a kad zora puca,
Žudno i radosno svako sreće kuca.

Tu, putniče, stani i kosti odmori:
Slušaj kako potočić žubori:
»Ostaj ovdje, tu je mir i raj,
»Šuma i planina, to je Božji kraj.«

Planinari,
posjećujte naše planinarske domove!

Tjedan dana šetnje po Velebitu

M. R. (Karlovac)

Od Krasna do Oštarija

Pon. Karlovac—Vrhovine—Otočac—Krasno—Krajačev dom;

Ut. Krajačev dom;

Sr. Krajačev dom—Rossijeva koliba—Alan;

Čet. Alan—Štirovača;

Pet. Štirovača;

Sub. Štirovača—Ograđenica;

Ned. Ograđenica—Baćić Kuk;

Pon. Baćić Kuk—Karlobag;

Ut. Karlobag—Gospic—Karlovac.

Kod planinarenja ostavljamo prošlost, ne mislimo mnogo na budućnost, nego treba da smo sasvim u sadašnjosti, da bismo mogli potpuno uživati u prirodi. To se osjeća najbolje kod penjanja. Ako mislimo samo na to, kad ćemo već izbiti na vrh, onda možemo biti samo jednom zadovoljni, kad se za tri, četiri sata znojni, izmoreni i zaduvani konačno dohvativimo vrha. A ako hodamo penjući se zato da duboko udišemo planinski čisti zrak, da gledamo biljni i životinjski svijet oko sebe, da uživamo u sve prostranijim vidicima, bit će nam onda vrh planine kao odjednom darovan. Niti smo se uznojili, ni umorili, a na cilju smo ... Ako je uopće cilj planinarenja da se savladavaju vrhunci? Neshvatljivo mi je i sad, kakva je to radost planinarska mogla biti, kad se je u dva dana (o duhovskim praznicima) prešao put od Zagreba, preko Vrhovina i Otočca, na Krajačevu kuću, sa usponom na Mali Rajinac, sa spustom preko Rossijeve kolibe i Alana u Jablanac te s povratkom morem u Sušak i vlakom dalje u Zagreb! A čitao sam opis takvog puta. Ali, ima ljudi, koji vole da kidišu na sebe i kojima je planinarenje nerazdvojno od smrtnog zamaranja.

Naša je skupina ljetos uzela za pravilo, da nam planinarenje bude šetnja planinom, sunčana i zračna kupka, mjesto za provođanje godišnjeg odmora. I nismo se prevarili, kad smo izabrali sjeverni i srednji Velebit. Premužičeva staza i opskrbljeni domovi daju mogućnosti da Velebit bude jedno nomadsко ljetovalište. Mi smo osam dana utrošili na put od Krasna do Oštarija, a činilo nam se svejedno da prebrzo idemo, da se premalo zadržavamo tamo, gdje ljepote prirode traže da se čovjek zadrži i uživa.

Najnapornija tura

Pošli smo iz Karlovca noćnim osobnim vozom do Vrhovina. Noć je od nedjelje na ponedjeljak pa nam izletnički vozovi

s mora zaustaviše naš voz. Veliko zakašnjenje, a od ponoći teče 13 srpnja! Ali nam zato s perona želi sretan put Phillips-radio i još dvojica dobro iluminiranih zagrebačkih znanaca ...

U Otočcu smo se zadržali, da kod rodaka uzmemo ranije naručeni domaći kvasni pšenični kruh, koji će izdržati nekoliko dana. U tom smo našli i kola za Krasno. Imali smo dobre konje i federirana kola, pa smo, sve bez zapora i s napuknutom rudom, oko podne stigli do Blaža Vukelića na Krasnu (v. Poljak, str. 109). Usput se treba naravno zadržati kod mlina i kod slapova Švice. Pogled na jezero bit će lijep i kasnije, kad se cesta stane uspinjati.

I tako s voza, u auto, iz auta na kola, s kola — naše stvari na konja, a mi ni na konja ni na magarca no na noge vlastite. Pred nama je Nadžak Bilo, namrgođenije nego nadžak baba, jedan 500 m visoki prag, na koji se treba popeti, da se dođe do polja Jezera. Sunce se je već malo nagnulo k jugozapadu, tamna je šuma Nadžak Bila bila u hladu još tamnija, a strmina još stravičnija. Nijedan mi prilaz ni uspon velebitski nije ulijevao toliko poštovanja.

Stvari će nam nositi surac, što ga je osamario Joso Samardžija, koga nam je uz povoljnju cijenu pogodio g. Vukelić. Pametno nas je vodio surac, birkajući i za sebe i za nas, gdje treba stati, pa smo sve u postajkivanju i ogledanju i u razgovoru neprimjetno uzašli na Jezera za dva i po sata. Penjući se uz planinu uvijek nam se čini, kao da iz ljeta idemo natrag u proljeće, i po toplini i po vegetaciji. Sve je hladnije i svježije, a vegetacija sve mlađa. U sasvim visokoj planini čovjek se vraća u zimu, u snijeg, led i u mečavu. Velebit nas vodi unazad, dokle je lijepo, do proljeća, ali pružit će nam i snijega, koji je spremio u ponikvama za željne putnike. Tako je putovanje u planinu u isti mah i putovanje u visinu i u prošlost. To se na Velebitu i vidi lijepo, kad u proljeće raslinstvo na juriš od podnožja prema vrhu tjera zimu i snijeg svojim mladim zelenilom.

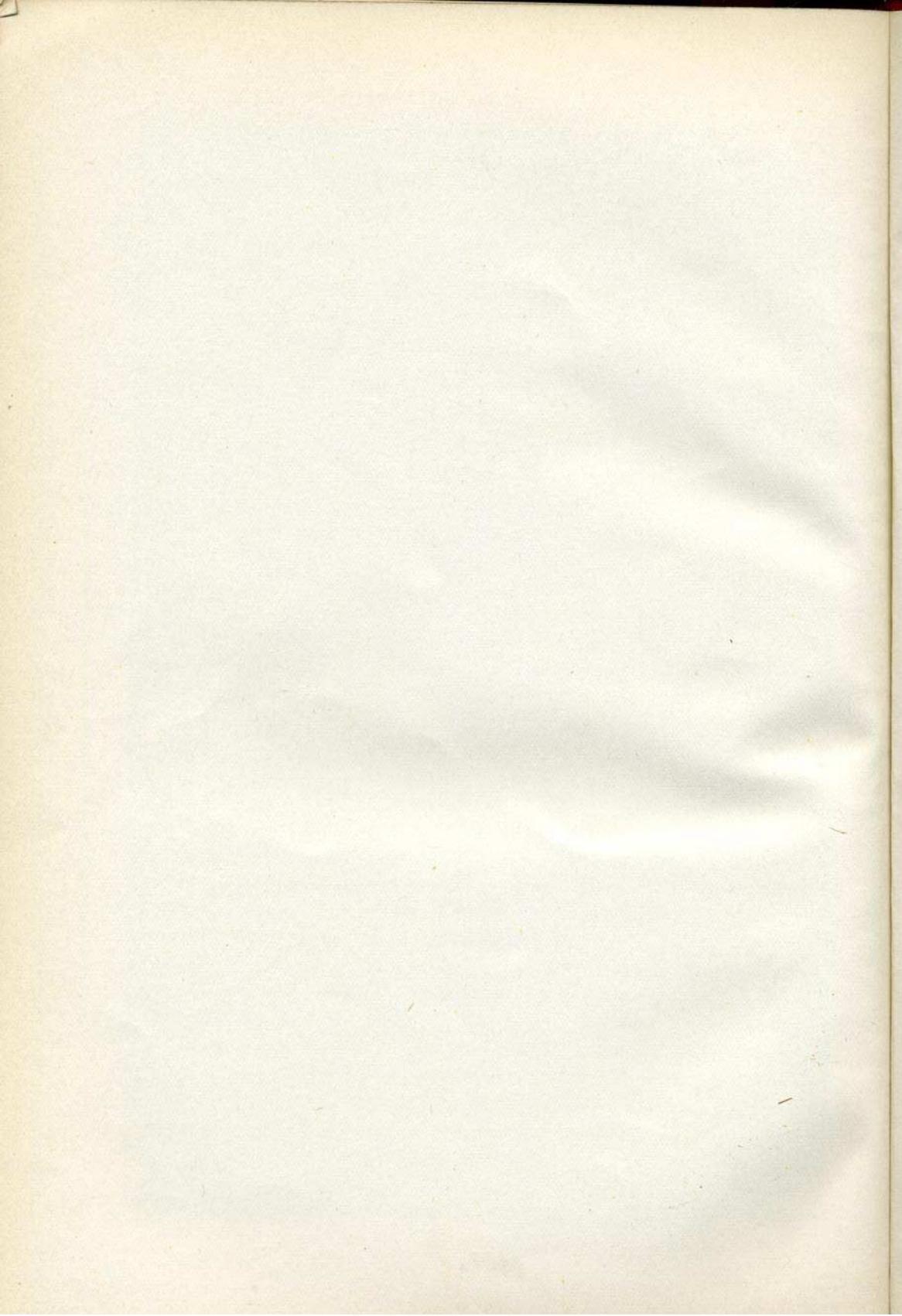
Izašavši na Jezera prosunčali smo se jedan sat, odmorili i okupali pluća svježim zrakom. Sad je nastala lijepa šetnja po planinskim livadama pored Rajinca i Pivčevca. Tu na otvorenom polju gotovo su nas zbulile markacije (ili, kako vele domaći, »markiracije«). Tako su gusto i preko svake praktične potrebe postavljene, da ispune čovjeka nepouzdanjem u samoga sebe. Ako gledaš markacije, ne dospiješ gledati naokolo. Ako ne gledaš markaciju, imaš neopravdan osjećaj, da ćeš se izgubiti na čistoj livadi.

Tako smo sve u šetnji pred veće stigli u Krajačevu kuću (1580 m) pod Vučjakom. Naše putovanje od Karlovca trajalo je u svemu 18 sati.

FOTO: D. FRKOVIC

SREDNJI VELEBIT: POGLED NA MORE S OTOKOM PAGOM

Joso Samardžija, samardžija

Surac Josin zaslužio je pošteno svoju i Josinu nagradu, jer nam je i po strmom i po ravnom, i po čistini i po guštiku, i kroz kamenje pronio stvari bez štete. Zato je cijelu noć oko kuće pasao sitnu planinsku travu, umotan i on u nekakav pokrivač, da ne nazube.

A mi smo u kući s Josom vezli razgovor, koji je započeo još putem. Ovaj dječak sad je prvi put bio dalje od Jezera. Što je njega i moglo da vodi u planinu do drvarenje, paša ili kosidba! A sad je bila zgoda da se nešto zasluži i na jedan novi način. Vidio je on, kako je čaća primio nekoliko banki, a nije video nikakvog napora ni čaćina ni svoga oko tih banki. A ono surčeve muke ne treba ni spominjati. Nije to ni za surca ništa do malo šetnje. A tovara je bilo tek toliko, da ne zaboravi da je kljuse.

Zato se Josi jako dopalo sve to. Oduševio se i sve se vajka, što nije ugovorio, da ide s nama, dokle god hoćemo. Sve bi stvari, veli, sam na sebi nosio za žice od tambure. To mu iznosi ravno 2 dinara. On se voli izražavati slikovito i u poredbama. Eto, baš je juče vidozmiu, a glava joj kao onaj trupac. A trupac 30 cm promjera! — Medvjeda često vidi i u svakoj »hrpici« na putu prepoznaje njegov trag. — U veče je u domu razvio sjajan apetit i dugo u noć nešto se nadmudriva sa čuvarem doma.

Na kraju krajeva tako se zbližio s porodicom čuvara kuće, da mu se nije nikako dalo misliti na povratak. Na rastanku, kad je već imao i za žice od tambure, tako smo mu se učinili dobri, da nam je svima priznao da smo »naše vjere«. Nikako ga uvjeriti, da je među nama čak i jedan »vlaški pop«. — »Da, ne čete vi mene privarit« ... I ode pjevajući, da ga valjda strah mine kroza šumu, a pred njim surac — točno po markacijama!

Domaćini u Krajačevom domu

Krajačev dom na Zavižanu, zapravo na Vučjaku, znamo sa slike iz Poljakove knjige i s razglednicama. Kuća je vrlo uredna i čuvar Ivan Modrić iz Starigrada, 72 sa ženom i djevojčicom susretljivi su i prijazni. Vode ima i za piće iz cisterne i za kuhanje iz bunara pod Zavižanom. Dom je dobro opskrbljen jelom i pićem, jer Modrić ljeti preseli sve svoje kućanstvo u planinu.

Njegova mala Marica — veli da nikako ne bi pošla za Josu — rano izjutra već ode za blagom. Ona ima obilno svega, što mnogo gradsko dijete uzalud želi ili jako skupo plaća. Marica provodi zimu uz more, a ljeto na planini. Ima zraka i sunca iz prve ruke, a hrane s neprerađenim vitaminima.

Simbolički domaćini u ovom domu su slike Krajača i Rossija. Rossi je naslikan već u starosti, kad je pustio bradu. Sjećam se toga slavnoga botaničara iz god. 1911, kad je dolazio u Gračac i obilazio sve važnije vrhove, jer je negdje čitao da na Crnopcu ima runolista. Bio sam tada đak, pa sam ga pratio na tim njegovim istraživanjima, ali runolista nije našao nigdje ni uz pomoć seljaka, kojima je pokazivao cvijet i slao ih u raznim pravcima u planinu da traže. Shvatio sam tada, kako pravom učenjaku nikad ne može biti dosadno, jer mu njegova nauka uvijek pruža dovoljno zabave i posla. Jednog jutra dočekali smo kola. Ja nestrpljiv, a Rossi stao kraj jedne srušene kuće pa bilježi imena biljaka, koje su narasle u ruševinama. Tako je i idući u planinu uvijek gledao desno i lijevo i zapisivao imena bilja, a poneki zanimljivi primjerak i ubrao i spremio . . . Runolista, kojeg Rossi nije mogao naći u južnom Velebitu, ima na Zavižanu. Ponijeli smo po jedan cvjetak (ne busen, kako neki »planinari« običavaju!).

Ispred doma je vanredan vidik u veče na osvjetljeni Rab, Krk, Bašku, Senj, Crikvenicu, Novi, pa sve do Rijeke i Sušaka. A horizont na zapadu zatvara Istra od Učke do krajnjega južnog rta.

Još je ljepši vidik rano izjutra sa Vučjaka iznad kuće, kamo se može popeti za desetak minuta.

Borba stihija

Cijeli dan u utorak odmarali smo se kod Krajačeve kuće. Jedno zato da se na miru naužijemo planine, a i zato što nije bilo stalno vrijeme. Bio sam na Velebitu po raznom vremenu, ali ovakvih prizora nikad nisam video. Vodila se borba između juga i bure, tko će da prevlada i odredi, kakvo će vrijeme biti.

Na južnom Velebitu gledao sam više puta, kad vlada južni vjetar. Od mora se dižu prozirne magle i što bliže vrhu planine, sve se jasnije formiraju u oblake. Siva oblačina vuče se hučno i pomamno uz planinu i udara o vrhunce. Za čas je vrh pokriven i ništa se ne vidi naokolo. To traje samo nekoliko trenutaka. Opet je sve čisto, a magleno klupko spušta se sada blago u Liku i postaje samački oblak fantastičnog oblika, ali odozdo ravan kao potsječen.

Takvim sam prizorima prisustvovao na Sv. Brdu i na drugim vrhovima južnog Velebita. Kako sjeverni bokovi Sv. Brda imaju prema Lici ljevkast oblik, ovi oblaci zaigraju nad Sv. Rokom kolo. Po pet šest oblaka kruži virovito, gonjeno strujom vjetra, koja se prebacuje preko jugoistočnog boka Sv. Brda, koje se tu strmo spušta sa visine od 1750 m na visinu od 1300 m.

Ali ovog dana, 14 VII, gledali smo nešto sasvim osebujno. Vodila se borba između juga i bure. Opet je morska sisaljka radila i bacala

silne količine magle uz bokove planine. Samo ovaj put ih nije mogla prebaciti i preko planine, jer je s ove strane podbočila bura pa nije dala. Magle se nakupile ispred samog ruba grebena velebitskog i zatvorile pogled na more. Samo ponekad ugleda se komad kakvog otoka ili pućine. Magleni zid juri na nas, propinje se nekoliko stotina metara visoko iznad grebena i na mahove pokrije vrhove. Ali za čas opet uzmakne, otjeran nekom nevidljivom silom. Očito je da ne može da se prebaci prema Lici. Borba se vodila na liniji Zavižana, pa se vrh nekad vidi, a nekad utonuo u sivo.

Onaj čisti dio atmosfere bio je pun lastavica. Kako magla uznapreduje, one uzmaknu iza Vučjaka, a čim magla uzmakne, lastavice se zalijeću sve do maglenog zida.

Borba je trajala čitav dan s promjenljivim izgledom. Već nam je naš domaćina Modrić navještao kišne dane. Ali pred veče ugledali smo najednom sjajnu prugu sunca na zapadu, kako otsijeva na morskoj površini kilometre duboko i daleko od nas. Ružičasto svjetlo oživjelo je maglu, koja je postajala sve rjeđa. Bura je očito ovaj put bila jača, prevladala je, rastjerala nagomilane magle i čistila zrak vrlo brzo. Vrhovi su se pojavili u svojoj ljepoti, obasjani zlatnim suncem predvečerja.

Lijepo vrijeme bilo nam je osigurano za nekoliko dana.

Dugo smo sjedili pred kućom, sve dok nas noćna svježina nije otjerala. Bilo nam je nevjerojatno i zamisliti, da se dolje u onim osvjetljenim mjestima na moru ljudi sad negdje pare u zagušljivoj ljetnoj omorini i traže što hladnije napitke. A mi, svaki po času vrućeg mlijeka pa pod dvostruki pokrivač!

Premužićeva staza

U Poljakovoj knjizi na str. 140 i 142 piše pod 11 i 12, da od Krajačeve kuće do Rossijeve kolibe treba prosječnim i markiranim putem 3—4 sata. To je bilo tako 1929 god. Mi smo sada taj put prošli za dva, i po sata ugodne šetnje, uračunavši tu i odmaranje uz put. — Na str. 144 pod 18 piše Poljak, da je od Rožanske kolibe (Rossijeve kuće) do Alana naporan, težak i dugotrajan put od 5—6 sati. Mi smo i ovaj put prošli za dva i po sata, sasvim ugodno i bez zamora. To je, eto, Premužićeva staza!

Premužićeva staza vodi od Oltara, sa ceste, koja ide s Krasna u Sv. Juraj. Staza je izvedena uglavnom s primorske strane najvišega grebena velebitskog. Ide na Krajačevu kuću (tri sata), Rossijevu kolibu i Alan (Mirovo). Producuje dalje ispod doma na Ogradići (tri sata) do Bačićukuka (pet sati) i svršava na Ostarijama (dva sata). Tom stazom može se proći od Oltara

do Oštarija za 18 sati. To je pravi planinarski put, trasiran i izведен u blagim usponima i nagibima, opasujući bokove velebitskih vrhunaca. Stvara dojam šetnje po parku.

Premužićeva staza bila je naš glavni putni pravac. Uhvatili smo je kod Krajačeve kuće.

Sutradan poslije odmora u Krajačevoj kući pošli smo najljepšim njezinim dijelom preko Rossijeve kolibe na Alan. Pratio nas je Ivan Modrić. (Tarifa sasvim povoljna!) Uspinjući se i savijajući putem kroz klisure uživali smo u zaista neuporedivim vidicima na vrletne kukove i u strahovite provalje. Zastajali smo od čuda pred sve novijim i drukčijim iznenađenjima. Kod Rossijeve kolibe odmorili smo se nekoliko sati pa onda nastavili kroz još veće ljepote.

Rossijeva koliba mala je ali lijepo uređena. Ležišta, zidani štednjak i odmah do njega otvor u cisternu sa hladnom i čistom vodom. Tu smo dosegli najviši uspon na našem putu, 1680 m.

Dalje, na putu do Alana naišli smo na više mjesta na sigurne tragove medvjeda. Nalazili smo i odvaljenog kamenja, pod kojim je medvjed tražio hranu, na ugaženo planinsko bilje, prolaze kroz visoku i gustu travu, odvaljene grmove, raskopane mravinjake ... Medvjeda nismo sreli, jer se sigurno negdje odmarao u hladovini kakve špilje. Možda bi ga čovjek rano izjutra ili pred veče i mogao negdje uvrebati?

Sklonište na Mirovu

Mirovo je dolina sa zasebnim naseljem, nešto viša od sela i sedla Alana. Na Mirovu je planinarsko sklonište (v. sliku u Poljaku).

Zanimljivo je da su planinarski domovi, kolibe i skloništa toliko uredniji i očuvaniji, koliko su dalje od ljudskih naselja. To isto vrijedi i za planinarske puteve, pa i za Premužićevu stazu.

Sklonište na Mirovu, koje se nalazi odmah uz vrlo prometnu cestu sa Štirovače u Jablanac odnosno Stinici, više liči na staju nego na ljudski zaklon. Debeli kameni zid ima samo jedan prozorčić. Iznutra je nenabačen. Pod je zemljan. Ležište nenastrte daske. Cisterna iza skloništa valjda napukla pa ne drži vodu. Krov je nov, drveni. Drveni žljebovi s krova u cisternu istavljeni i napukli.

Susjede, kćerke bivšeg čuvara skloništa pok. nadlugaru Vukušića, pripremile su nam konačište u skloništu, jer ga inače nigdje ni na Alanu ni u Mirovu ne bismo mogli dobiti. Izmele su tovar zemlje i prašine, naložile jaku vatru, da se zrak osuši i izmijeni. Nastrle visoko mekanoga sijena, dale svoje posteljine. I tako smo mogli prilično spavati.

Dobili smo kod njih i mlijeka i vrele vode za čaj.

Obitelj Vukušića seli nekoliko puta godišnje iz naselja u naselje. Zimu provode uz more, gdje im je glavna kuća, ali ne i glavno imanje. Već s proljeća kreću se na »podove«, u velebitske visoke kotline, gdje im je zemlja za obradivanje, šuma i voda. U ljeto prelaze sasvim na planinu, gdje su pašnjaci, kao ovdje na Alanu i Mirovu i po okolnim vrhuncima. Tako se ispomažu naši primorci. Ove, kopnene poslove svršavaju većinom žene, dok muški idu za kakvom

Foto: D. Frković

Bujna vegetacija u Štirovači na putu za Crni Padež u Velebitu

zaradom, trguju, idu u ribu ili odlaze na more da plove godinama... Samo tako se i može razumjeti, kako ovaj narod može opstati u ovakovom kršu i goleti.

* * *

Ujutro rano, prije polaska na Štirovaču, otišli smo još jednom na alansko sedlo, odakle je lijep pogled na more. Jutarnje sunce obasjalo je cijeli Rab. Vidio se otok i grad kao da je na dlanu. Sličan vidik uživao sam još jednom, kad sam sa planine gledao Ohridsko jezero. Samo ovdje sam sada gledao u moru kopno, a tamo u kopnu vodenu plohu. A obadva puta sve blizu i jasno do sitnica i cjelevito kao sličica u medaljonu. Jasnost vidika pojačavalo je i to što je još bura držala.

Hvat drva po dva dinara

Nekako pred podne u četvrtak, 16 VII, došetali smo na Štirovaču. Taj naš nacionalni park prostrana je šumovita i vlažna kotlina na visini od 1100 m. Sad ne naliči ni malo nacionalnom parku, jer državna pilana radi bez predaha. Šuma se eksploatiše, putevi su oživjeli, ali i troše se, sječeni uskim točkovima teško natovarenih kola. Sve je to sličnije fabrici nego planinskoj idili. Ali je korisno! Korisno državi, korisno narodu, radnicima, kirijašima... Korisno! Tu onda ljepota i planinska tišina mora da uzmakne.

Bili smo na Štirovači dva dana. Baš u to vrijeme bila je i mješovita šumarska komisija (ministarstvo, direkcija, šumarija, pilana!), da vidi kako teče eksploatacija i poslovanje. Ljudi u šumi sretaju se kao stari znanci, pa smo tako i mi u onoj jedinoj gostionici imali prilike da se upoznamo i razgovaramo sa članovima komisije. Hvat drva po dva dinara može da dade Štirovača onom, tko je voljan sam iscijsipati i odvesti. Ova šaljiva ponuda realni je dokaz bogatstva, kojim Štirovača raspolaže. Naravno, dok se to izradi u pilani i odveze k moru, — samo desetak km zračne linije, — cijene su sasvim druge. Ali onako od prirode dano, drvo je u bescijenje.

Štirovača ima nešto, čime je Velebit inače siromašan, ona ima obilno vode. I to divne vode! Jako vrelo, temperatura od 4° C, otjeće dalje kao potok i kad je najsušnije ljetno. A kad je jesen i s proljećem, kad se snjegovi tope, rine voda sa svih strana štirovačke prostrane kotline, pa onih pet šest jezivih bezdani dolje u šumi ima dosta posla, dok tu svu vodurinu proguta.

Užitak je to umivati se ujutro kod vrela, pa se napiti vode! To je za zdravlje, dobar san i za tek...

Štirovača bi bila po prirodi svojoj divno ljetovalište, da je bliže svijeta (sad je 40 km od parobroda ili željeznice), da ima osnovnih udobnosti, de nema one poslovne buke i žurbe, da... da je zbilja ono, čime je dosad samo proglašena, nacionalni park.

Iznenadenje na Ogradiću

Naš tjedan šetnje primiče se već kraju, a mi smo tek na po puta. Uza sve to čini nam se da prebrzo napredujemo. Tako je sve lijepo, svjetlo, čisto, jednostavno... Red je krenuti dalje. Pošli smo u subotu rano u đački dom na Ogradići.

Sa ceste, koja vodi u padeže, odvaja se Premužićeva staza, upravo jedan njezin krak, koji veže Štirovaču sa Šatorinom i Ogradićem. Tom sam stazom prije nekoliko godina išao na Šatorinu. Bio je to onda put, kojim bi vješt vozač motociklom lako bio mogao istjerati sa Štirovače na vrh Šatorine. Sad je taj put sve do Dok o-

z i n e Plani pod Šatorinom sasvim izderan i razoren toliko, da mu se na mjestima jedva trag može hvatati. Kod sječe šume upotrebljava se sada ta planinarska staza za vlaku, pa su teški trupci napravili tolike jaruge, a voda dovršila razaranje, da se negdje vidi metar duboka graba i kaljuža. Tako je to Premužićevu djelo u »nacionalnom parku« bijedan spomenik naše nehajnosti. Mi smo se spustili na stari put, koji vodi od Jovanovića padeža, i uspeli se na Dokozinu Plan, odakle je Premužićeva staza dalje dobro uščuvana, jer nema sječe.

Na Štirovači su nam kazali, da na Ograđeniku nikako ne možemo stići za dva sata, kako je označeno na putokazu, i da čuvara po svoj prilici u domu nećemo zateći. Međutim mi smo sasvim običnim korkom stigli točno za dva sata do doma, gdje nas je na otvorenim vratima dočekao čuvar, obavješten o našem dolasku od jednog primorca, koji je juče bio na Štirovači.

Dom je izgradio Higijenski zavod i Škola narodnog zdravlja u Zagrebu iz fonda za zdravstvenu zaštitu učenika, iz onih 20 din. godišnje, što svaki đak plaća kod upisa. Namijenjen je u prvom redu đacima, ali prima i planinare kad ima mjesta, što znači uvijek, jer izgleda da naši đaci još ni ne slute, da u Velebitu postoje dva udobna doma za njihovu zdravstvenu zaštitu.

U domu je prostrana blagovaonica s kuhinjom i potrebnim posuđem. Iz cisterne voda se sisaljkom diže u spremnicu na tavanu, odakle se razvodi po kući, umivaonici od porculana sa tušem, naprava za pranje nogu, WC. Na gornjem spratu su spavaonice za muške i ženske, slamnice, jastuci, topli pokrivači. Jedno čudo od komfora za Velebit!

I sve to stoji preko ljeta gotovo prazno, jer što je to kad na nekoliko mjeseci dođe oko pedeset osoba. I od toga najmanje đaka?!

Ispred doma, koji je na visini od 1350 m, divan je vidik na more. Tako prostrana vidika nema sigurno nigdje na Velebitu. A sa vrha Ograđenika (1600 m), dvadesetak minuta od doma, vidik se proširuje i na kopno. Vide se svi vrhunci sjevernog Velebita, more od Krka do Zadra i južni Velebit. Divan je i pogled sa Matijević Brda, s druge strane doma. A nije daleko ni na Šatorinu, odakle je vidik pretežno na kopno.

Kod Ograđenice dolazi se opet na glavnu Premužićevu stazu, koja vodi ovamo od Mirova za tri sata.

Jedan ugodan dan

Nedjelja, 19. VII... Sve stvari natovarene su na mazgu jednog primorca, koji preko ljeta boravi na podima u Mliništu ispod doma. Tako smo lagani i riješeni svakog tereta, pa smo se i svukli

goli do pojasa i gazimo u samim cipelama i hlačicama.

Možda i nije to sasvim planinarski, da se stvari dadu nositi, ali je vrlo praktično i zgodno, nije skupo, a i narod vidi neke koristi od te »dokone gospode, što bazaju po planini, kud ih nikakva nevolja ne goni«.

Da smo taj dan zadržali torbe na sebi, bili bi se dobrano uznojili, jer je bilo pet sati hoda do Baćić Kuka. Ovako smo cio dan proveli na planinskom zraku, sunčajući se usput. Premužićeva staza vodi ovdje dosta nisko, prosječno u visini od 1000 m, ali bit će da negdje silazi i niže. Prolazi se iznad Mliništa, Radlovca i Jasenovače, a ispod Matijević Brda, Lisca i Budakova Brda. Staza vodi gotovo bez ikakvih primjetnih uspona i spustova po prostranim i oblim pristrancima bregova, negdje po suncu, a negdje po rijetkoj hladovini. Dan je bio vedar, tih i blag, tako da nam se činilo onako golišavima na suncu da smo uronjeni u prijatnu kupku, koja traje cijeli dan.

Staza vodi izvan naselja. Jedva da smo na putu sreli dva čovjeka.

Taj dan nije bio dan vidikâ, planinske romantike, uspona i spuštanja, ali je bio dan zdravlja i odmora, dan osvježenja i radosti . . .

Dom na Baćić Kuku (1100 m) jednak je domu na Ograđenici. Nalazi se kraj vrha Visibabe više Došen Dabra. I čuvar doma je Došen.

U veče toga dana planuli su krijesovi i zaorila se pjesma sa svih vrhova naokolo. A dolje po moru, uz svijetla svičarica i osvjetljenje primorskih mjesta, javile se neke nove zvijezde. I sve se to u gustom ljetnom mraku stopilo sa zvjezdanim nebom, tako da se čovjek mogao misliti uz njeti kao da plovi vasionim prostorom daleko od tvrde stvarnosti zemaljske.

Fatalna pogreška

Naš je plan bio da se u ponedjeljak, 20 jula, spustimo sa Baćić Kukom u Oštarije (900 m), gdje svršava Premužićeva staza svoj daleki put od Oltara. Za dva sata može se doći na Oštarije. Tamo je Ilijin dan, crkveni god. A otuda autobusom za pol sata u Gospic.

Ali nekako nam dođe volja da se prije odlaska kući okupamo u moru. I tako ćemo sutradan nešto okasno, tek oko sedam sati, poći sa Baćić Kukom na Kućište i Stanište i u Karlobag.

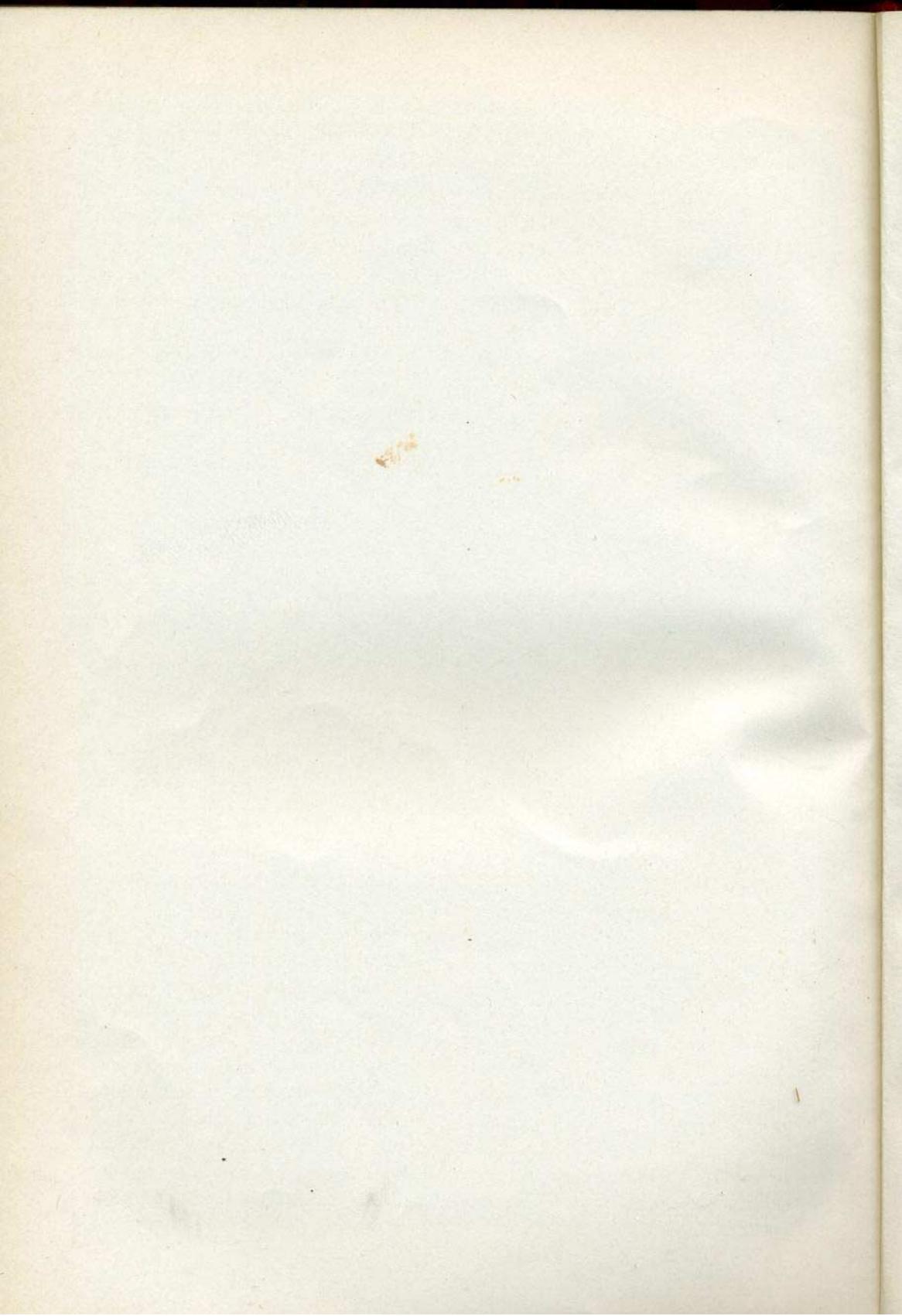
Sa 1100 m za dva i po sata stići na nulu, iz planinskog zraka u morski, iz svježine velebitske u užareni kamenjar primorski, iz svježeg proljeća u ljetnu omorinu, sa Premužićeve staze na kozje vrletno bespuće, — to je bio naš spust u Karlobag. Tako smo na kraju zasladili!

Koliko su tu napora imala izdržati pluća, srce, noge, to treba okušati, jer se ne da iskazati. Spuštao sam se za jedan dan sa vrha

FOTO : N. FERLAN

VELIKI CINCAR (2006 m)

Sv. Brda kroz Vel. Paklenicu u Starigrad, silazio sam drugi put o podne Velikom Paklenicom, ali nikad nisam tako osjetio naglu promjenu između planine i primorja kao sada.

Kroz karlobaške užarene ulice vukli smo se oko deset sati prije podne, a kad smo došli u gostionu, mora da smo sjajno izgledali, jer nas je gostioničar čudno pogledao i zapitao »Što bi vi?!«.

Pa onda cio dan vrući zrak, vruće jelo, mlako piće i znojenje, znojenje, znojenje... Ni svježe ni kristalno more karlobaško nije tu moglo ništa da pomogne ni večernja šetnja ni noć. Prošlu smo noć proveli na Baćić Kuku, gdje uvijek puše, pod dvostrukim pokrivačima, a ovu sasvim bez pokrivača.

Na Oštarijama spremaju da izgrade selo kućica za ljetovanje, jer je dosta zelenila, šume, vode, zraka i živeža. Pa će svaki dan autobusom na kupanje na more, a u veče natrag. To će se moći podnijeti, ali stalno noćivati uz more, to je nemoguće.

Mi smo se izbavili toga već sutradan, uhvativši prvi autobus za Gospic. Više nikad s Velebita na primorsku stranu!

Kroz planine zapadne Bosne

Prof. U. Girometta (Split)

(Nastavak 1)

Po planinama zapadne Bosne iznad nadmorske visine od 1100 m nema stalnih naselja. Iznimku čine samo neke šumske kolonije u Čardaku i Đuledu. Jedino se ispod Vitoroga, u nadmorskoj visini od 1300 m, nalazi selo Pribelje, jako kojih 2000 duša.

Planinaru je inače važno napomenuti da u planinama zapadne Bosne imade veliki broj košara ili zimskih staja, koje mu, u slučaju nevremena, mogu poslužiti kao zaklonište. U košarama, skroz od drva građenim, drži se stoka sitnog zuba od početka jeseni pak sve do janjenja. U doba janjenja stoka se istjera u polje da se očuvaju ukosi, polja pognjoje i lakše manipulira sa janjenjem. Košare se sastoje od triju spratova. Uz svaku košaru je korito za sabiranje vode. Korito je od ogorjenog borovog ili smrčevog drva, a voda, koja se u koritu sabire, služi samo za pastire, dok su za napajanje blaga na primitivan način uređene prostrane lokve. Uz košaru je koliba za pastire sa sobicom za spavanje i vatrištem. Za lijepih zimskih dana izgone oni blago iz košara pa ga stjeraju po pristrancima, s kojih je vjetar otpušio snijeg. Za nepovoljna vremena prima blago u košarama sijeno, kojega se početkom jeseni u potkrovљa košara obilno spremi.

Stanovnici zapadne Bosne bave se uglavnom štočarstvom, po dolima i depresijama također obrađivanjem zemlje. U krajevima, koji obiluju šumama, kao u Srnetici, Klekovači, Čardaku i Đuledu pretežno su drvari. Po vjeri su miješani: pravoslavni, katolici i muhamedanci. Njihovo je stanje prilično siromašno i živu skroz primitivno. Pomor djece je prilično velik. Opažaju se posljedice slabe i manjkave prehrane, endemičkog luesa i alkoholizma. Inače su od rasli vanredno otporni i bistri. Jezik im je vanredno čist. Prema strancu su vrlo susretljivi, a na glasu su zbog svoga poštenja.

*

Planine zapadne Bosne su sa turističkog gledišta skroz nepoznate. Veoma su rijetki planinari, koji zalaze u te planine, premda su njihove atrakcije a napose raznolikosti u pejsaškom pogledu upravo velebne. Uzrok tomu ima se uglavnom pripisati činjenici što leže prilično daleko od glavnih turističkih linija, a napose što na njima fali i najprimitivniji planinski komfor.

Osim udobnog Skloništa HPD. pod Cincarom (1450 m vis.), koje je prošle godine uredilo i otvorilo HPD. »Mosor«, nema na tim planinama niti jednog planinskog zakloništa. U stajama i košarama planinar ne može da noći zbog prilično velike nečistoće, koja u njima vlada. Podjednako vrijedi i za raštrkana sela po planinskim depresijama. Na čitavom području zapadne Bosne nema markacija, što također negativno djeluje na razvoj turizma.

Planine zapadne Bosne bile su nadalje do sada veoma malo popularizirane. U inače odličnom vodiču »Kroz planine Bosne i Hercegovine« posvećene su cigle dvije stranice planinama zapadne Bosne! HPD. podružnica »Mosor« može da se ponosi, što je pokazala priličnu djelatnost također i na polju populariziranja tih planina, premda one ne spadaju u njezinu užu palestru. Prvi opisi Šator planine, Staretine, Međugorja, Cincara, Vitoroga i Hrbljine potječu iz pera Mosoraša (vidi Hrv. Plan. od god. 1930.—1936.).

U izričitoj namjeri da doprinesem daljnjoj popularizaciji tih divnih planina odlučio sam eto da u kratkim potezima opišem nekoliko značajnijih ekskurzija po tim planinama.

II.

Cincar planina (2006 m vis.) je u čitavom planinskom sklopu zapadne Bosne najviša. Kako se poput gigantskog kamenog čunja samački diže iznad sjevernog ruba Krug planine, između Livanjskog, Glamočkog i Kupreškog Polja, to su izgledi sa njenog golog grebena nadasve prostrani, a slikovitošću upravo impozantni.

Početna tačka za ekskurzije na Cincar planinu je grad Livno, udaljen iz Splita 90 km. Dostizava se iz Splita redovitom autobusnom prugom (dvaput dnevno) za 3 i po sata. Grad Livno je vanredno slikovito položen. Pun je zelenila, bistrih voda, miomirisnih pašnjaka i orientalnih atrakcija. Moderni hotel sa tekućom vodom, zdrava, ukusna i skroz jeftina hrana povećat će planinaru odmah simpatije prema tom ubavom mjestu.

Kako staze, koje vode na Cincar nisu markirane, to će planinar uzeti vodiča (obratiti se stočnoj stanici!) i udariti preko strme, crnim borom zašumljene B a š a j k o v a č e. Sa visinom otvaraju se divni prostrani i detaljni motivi grada, polja i okolnih planina. Nakon sata uspona dolaziš na južni rub K r u g planine. Osim nekoliko uzvisitijih kosa prema istoku čitava planina ima karakter gole i valovite krške visoravni izdubene vrtačama. Izgledi su prilično monotoni, osim prema sjeveru, gdje se ocrtavaju smione konture V e l i k o g C i n c a r a.

Nakon trosatnog skroz nenapornog pješačenja dostizava se Sklonište H P D. p o d C i n c a r o m (1450 m vis.). Sklonište leži u kamenitoj, prilično zaštićenoj, kotlini. Sastoji se od blagovaone i spavaone. Sobe su obložene drvenim oplatama. Uz štednjak je stolni i kuhinjski pribor za deset osoba. U Skloništu je također ormarić za prvu pomoć. U neposrednoj blizini Skloništa je zdrava vīr-voda (Begovo vrelo). Sklonište je kroz čitavu godinu otvoreno. U ljetno doba naći će planinar odlična mlijeka, sira i maslaca.

Sa Skloništa pod Cincarom mogu se poduzeti ekskurzije na Drežnicu i na V e l i k i C i n c a r .

Za ekskurziju do Drežnice treba udariti istočnim smjerom. Staza se s početka naglo a zatim postepeno diže i vodi po prilično kamenitom i golom terenu, a uz rub većih i manjih ljevkastih vrtača. Nедaleko staze, otprilike na po puta do Drežnice, nalazi se omanja snježnica. Nakon 1 i po sata lagalog planinarenja dostizava se previja na Drežnici, odakle se otvara doista vilinski pogled na M a l o v a n planinu (1828 m vis.), čiji se južni, goli i upadno strmi pristranci upravo strmoglavljuju u more jelovih šuma i zelenih pašnjaka.

Sa Drežnice može se bez naročitog napora udariti ravno grebenom na V e l i k i C i n c a r . Za čitavog tog uspona, koji traje 1 i po sat, ushićuju te jaki kontrasti između vidika prema sjeveru i onih prema jugu. Tamo se u nedogled rasseglo more zelenih šuma, a ovamo pak more golog kamenja!

Vrh Velikog Cincara može se inače dostići sa Skloništa za cigli 1 sat. Uspon se vrši ravno na korito između Velikog i Malog Cincara, a odatle na sam vrh. Kako je teren u gornjem dijelu jako strm i obraстао skliskom travom, to se takav uspon preporuča samo mlađim

planinarima. Za povratak sa vrha Cincara do Skloništa potrebno je samo četrdesetak minuta.

Vidici sa vrha Cincara su vanredno opsežni a napose puni jakih kontrasta. Prema sjeveru i sjevero-istoku raskošno se prosuo pravi labirint gorskih lanaca i vitih vrhova, opasanih bujnim šumama sve tamo do Vitoroga i Vlašića. Prema sjevero-zapadu se preko Glamočkog Polja ocrtavaju konture Staretine planine, Međugorja, romantičnog Šatora i strme Klekovače planine. Na zapadu i jugo-zapadu se preko Livanjskog polja opružio u svojoj veličanstvenosti historički lanac dinarskih planina, preko kojih se, za bistre atmosfere, može da vidi čak i plavi Jadran!

*

Sklonište pod Cincarom je također zgodno uporište za ekskurzije na Kujaču planinu (1851 m vis.), Osečnicu (1798 m vis.), a napose na Klopotnik (1713 m vis.), na kojem se razgojila divna prašuma, koja se žalivože počela u zadnje doba da nemilice uništava.

Za gore spomenute ekskurzije treba sa Skloništa udariti sjevero-zapadnim pravcem po kamenitom, golom i prilično krševitom terenu. Već nakon dvadesetak minuta uspona otvara se divan pogled na južni, eliptičko prošireni dio Glamočkog Polja, na čijem se rubu slikovito prosula šarolika sela. Teren se prilično naglo spušta i vodi do dobro utrte Tadića ceste, koja se u strmim okukama naglo diže i ulazi u krasnu jelovu šumu pod Cincarom, koja je tako brižno uzdržana da izgleda kao divan park!

Tko namjerava da se popne na greben Kujače planine (Velika Greda, 1851 m vis.), taj mora da se sa Tadića ceste, prije ulaza u šumu pod Cincarom, spusti do šumareve kuće pod Omerovom Glavicom, pak da se odatle, po golinu i strmim južnim pristranicima, popne do na sam greben. Od Tadića ceste do na vrh grebena treba 2 do 2 i po sata prilično napornog uspinjanja.

Greben Kujače je vanredno krševit te izrovan upadno dubokim i pogibeljnim procijepima. Na gusto je obrasao klekovicom, zbog čega se uopće u takve vanredno pogibeljne zamke ne smije zaći bez iskustvog vodiča! Sjevero-istočni pristranci Kujače su naprotiv obrasli gustom šumom jеле, bukve, smrčike i bora. Pogledi sa grebena Kujače prema Glamočkom Polju, Golji planini, Staretini, Međugorju i Šatoru su upravo jedinstveni.

Slijedeći Tadića cestu, dolazi se nakon dva sata vremenske udaljenosti od Skloništa do južnog ruba šume Klopotnik. Od toga ruba dostizava se vrh Osečnice planine (1798 m vis.) za sami 1 i po sat. Uspon je na mjestima vrlo jak, a sav teren je obrastao gustom šumom jеле i bukve, u kojoj je bez vodiča isključena svaka

orientacija. Sa vrha Osječenice otvaraju se na sve strane čarobni vidici, a napose na smione konture Velikog Cincara.

Kroz šumu Klopotnik vijuga od juga k sjeveru prilično dobro utrta šumska staza, po kojoj se, nakon jednosatnog divnog vrludanja i planinarenja (vodič!), u dubokom hladu i priličnoj tami stasitih jela, bukava i smrčika dopire do južnog ruba Hrbline planine. Pred tobom se tada na daleko i široko opružila jedna od najprostranijih krških visoravnih Bosne. Sva je upadno boginjava zbog pustih vrtača, s kojima je prosuta. Izgleda kao prostrano ustalasano more! Brojne košare, koje se po toj goloj visoravni dižu utažuju ponešto njenu monotonu sliku. Čim si se udaljio za nekoliko km. od sjevernog ruba šume Klopotnik, nužno je da malko zastaneš pak da

Foto: U. Giometta
Lovačka kuća na Hrbljini planini

se okreneš prema jugu te da se do opojnosti nauživaš idilične slike: nad nepreglednim morem bujnih šuma, s kojima se raskošno okitiše Paklarica, Klopotnik i Osječenica, gordo se i smiono diže impozantni Cincar. Kakav li silan kontrast u pejsaškom pogledu između vidika prema jugu i onih prema sjeveru!

Po visoravni Hrbline planine može se dalje uvijek u smjeru NNW, gdje se na dalekom horizontu ocrtavaju umiljate konture Haminog Vrha (1549 m vis.), iza kojega se, okružena stasitim jelama, diže lovačka kuća, uporište za ekskurzije na Vitoroge. Vremensko udaljenje od Skloništa pod Cincarom do lovačke kuće iznaša 7 sati. Kuća je kroz čitavu godinu otvorena. Nađe se mlijeka, čaja i crne kave. U kasno ljeto oskudijeva vodom. Može da primi desetak planinara ali samo uz prethodnu dozvolu Šumske uprave u Glamoču.

(Nastaviti će se)

»Inje sačinjavaju snopičasti kristali na drveću kao i na predmetima, koji proviruju na površinu. To su ohlađene kapljice magle, nošene vjetrom, a slažu se u pravcu, koji je protivan vjetru. Pri slabom vjetru kiti nje crnogoricu jače nego ijedan snijeg. To je dekorativna kitina, tako omiljela »fotoamaterima« (Iz članka Dr. J. Flegera: »Snijeg i njegovi oblici.« »Hrv. pl., 1937, br. 2). Gornja slika prikazuje kitinu na drveću nad Jezerom u Prenj planini. Snimio ju je I. Novotni.

S kistom i bojom diljem Velebita

Slavko Šagovac (Zagreb)

(Iz dnevnika rada na označivanju puteva po Velebitu*)

Ove godine čekao me je mnogo veći i teži posao od prošlogodišnjeg. Obogaćen iskustvom, koje sam stekao radeći na sjevernom Velebitu, i uvaživši činjenice, da se radi o mnogo većim daljinama i da će se rad odvijati u stalnom napredovanju, drugim riječima, da neće biti moguće uzeti jednu od postojećih planinarskih kuća kao ishodište za dulje vrijeme, pobrinuo sam se prije svega za pouzdane saradnike, tamošnje ljude, koji poznaju pojedine krajeve, kojima sam imao prolaziti. U tom mi je dobrim savjetom i djelom pomogao i predsjednik podružnice »Visočica« gosp. Dr. I. G o j t a n, stari i iskusni planinar.

Posljednje subote mjeseca srpnja prošle godine ukrcao sam se na putnički vlak za Split. Ovaj puta — nažalost — sam, jer moj drug Zvonko nije mogao sa-mnom. Smjestio sam se u punom vlaku, očekujući nestrpljivo da dođem do V r h o v i n a, od kuda sam, kao i lani, kanio uči u Velebit. Taj sam put izabroa radi toga, da kontroliram naš prošlogodišnji rad, jer sam s primorske strane, preko S v. J u r j a, ušao u sjeverni Velebit o Uskrsu, prilikom »instalacije« novog obskrbnika na Krajačevoj kući. Stigavši s malim zakašnjenjem u Vrhovine, a zatim autobusom oko 8 sati u O t o č a c, odmah sam se ogledao za kola, koja će me prebaciti do K r a s n a, raspitav se ujedno, jesu li već stigli Krasanci, jer sam sigurno računao, da će među njima biti i moj lanjski saradnik Mate Anić, koji mi je imao moju prtljagu prebaciti na A l a n, gdje je ovaj puta započinjao moj rad. Kako Krasanci još nisu bili stigli, ali ih se očekivalo svaki čas, odlučim krenuti. Na putu sretnom Matu Anića, koji je predvodio svoje seljake iz Krasna, ugovorim s njime, da će mi sutra prevesti moje stvari na Alan, i tako sretan, što sam ipak uredio to važno pitanje, krenem dalje. Oko podne dovezli smo se u Krasno. Oko 15 sati ostavim Krasno, uvez sa sobom samo malu torbu sa najnužnijim stvarima. Došav oko 18 sati na Krajačevu kuću nisam je gotovo prepoznao, ma da sam lani proveo тамо oko 14 dana. Red, čistoća i ona ugodna toplina, koju čovjek osjeća, kad dođe u kuću, kojoj brižna gazdarica posvećuje svu svoju pažnju, opažali su se na svakom koraku i izbijali iz svakog kuta. Pod čist, žut kao limun, stolovi uredni, pokriveni stolnjacima, na stolu u čaši kita poljskog cvijeća i peponik, kreveti uredni, složeni pokrivaći, a na njima narodnim vezom izvezeni jastuci, sve svjetlo, čisto, bez ijedne muhe — kojih je prije bilo nebrojeno — učinile su tu, meni i inače milu kuću ne samo ugodnim skloništem planinara, nego upravo milim domom. Da mi je bilo ostati ovdje i provesti moj cijeli dopust! U ponедjeljak smo obišli najprije V e l. P lješevicu i S nježnik, pa se putem, koji iz Oltara vodi na Jezera, spustili na B u l j e v a c, odavle do C a r s k i h (Generalskih) D o l a c a, pa na M a l i R a j i n a c. Na povratku prošli smo Jelicu pa opet preko Buljevca na Krajačevu kuću. Popodne smo obišli V e l. Z a v i ž a n, gdje sam s veseljem ustanovio, da se runolist, koji je prošlih godina bio nemilice poharan, oporavlja i da imade daleko veći broj tog prekrasnog planinskog cvijeća, nego što ga je bilo lani. Svakako je to zasluga našeg Modrića, koji budno pazi, da ga odviše ne ubiru i, što više, ne čupaju zajedno s korijenom. Sutradan rano spustili smo se u L o m-sku D u l i b u, gdje smo na raskršcu puta za Rossijevu kuću postavili dvije table, posjetili Rossijevu kuću, koja je također bila u potpunom redu, odakle smo se nakon kratkog odmora uputili prema A l a n u. Uz put nismo propustili zgodu, da se za nekoliko minuta popnemo na A l a n Ć ić i da se naužijemo divnog pogleda.

*O radu na sjevernom Velebitu vidi članak u broju 12 H. P. za prosinac pr. g.

koji se s njega pruža. Došavši na Alan potražimo našeg starog saradnika nadlugara Čuljata, preuzmemu od njega pohranjene moje stvari i dogovorimo još program za rad do Ograđenice. Prenoćivši na sjeniku kod poznatih, oprostim se od našeg Modrića, započem radom s do sada mi nepoznatim ljudima, koje mi je preporučio gazda Čuljata to dvojicom Vukušića i jednim Čuljatom. Pošavši od Alana cestom pokraj Konačišta, gdje smo zabili tablu, dodosmo do Prosika, velikog zavoja na cesti Štirovača-Alan, gdje smo također stavili odgovarajuću tablu, pa se starom cestom za Štirovaču uputisemo divnom šumom, koju mjestimice prekidaju košanice, na samu Štirovaču. Odmorivši se na Štirovači, produžimo rad i to najprije cestom prema Padžima, a zatim stazom, koja vodi na Šatorinu. Prešavši Dokozinu plan, dodosmo do Kranskih Dolaca, gdje se odvija put do Đačkog planinskog doma Škole narodnog zdravlja na Ograđenici. Tu nas je već čekao gazda Čuljat. Sutradan smo krenuli rano, razdijelivši se u dvije partije, jer nam se je priključio dobrovoljno opskrbnik Đačkog doma Antun Vrban, zgodan i vrlo spretan mladi čovjek. Prva partija pod vodstvom gazde Čuljata, kao starog i iskusnog »markiranta«, s jednim Vukušićem i Vrbanom pošla je Premužićevom (široko izgrađenom) stazom prema Alanu, a druga pod mojim vodstvom s drugim Vukušićem i Čuljatom (nečakom nadlugarevim) preko Jurčićstanova, Vrata, Baričevića do Turskih Vrata, gdje se ispod Strogira

Foto: S. Šagovac

Pogled sa Šatorine na donji dio srednjeg i na južni Velebit

sastasmo s označenim putem Alan-Jablanac. Postaviv na Matijević-paljevini, mjestu gdje se od Premužićeve staze odvaja staza prema Ograđenici, tablu, podosmo oko 1 km zajedno s prvom partijom, koja je imala kraću prugu i dobrano prije nas stigla na Alan. Druga pak partija došavši do ispod Strogira i sastavivši taj put s onim kroz Turska Vrata, vratila se opet na Alan, postavivši uz put na raskršču puteva za Jablanac preko Dundovića Podai onog kroz Turska vrata po jednu tablu s odgovarajućim natpisima i smjerovima puta. Došavši na Alan, nadosmo prvu partiju odmorenu i Vrbana spremnog za povratak na Ograđenicu. Dogovorismo da ćemo krenuti u 18 sati, računajući da ćemo oko 21 sat biti na Ograđenici. Dok sam ja pribilježio točno mjesta, kojima prolazi danas markirani put i dok sam isplatio radnike, došao je i čas polaska i oprostivši se od sviju požurisimo Vrban i ja da što prije stignemo na Ograđenicu. Učinivši uz put još nekoliko snimaka kročili smo brzo prekrasnim putem, Premužićevom stazom, ali je brža bila noć i tako smo posljednji dio našeg puta prolazili u dubokom mraku, još tamanjem ulijed dosta gусте šume. Došavši na Ograđenicu nismo htjeli vjerovati našim urama. Srećom smo obojica imali satove, jer inače ne bismo mogli stalno utvrditi,

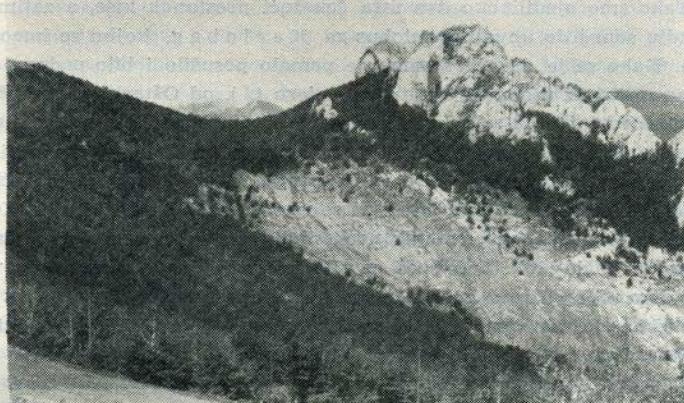

Foto: S. Šagovac

Bačić Kuk (1306 m)

da smo taj put prošli za ciglih 2 sata i 10 minuta. Sutradan dobili smo pojačanje i to jednog Jurčića, rođaka nadlugaru zemljišne zajednice Jurčića, koji je čuvši za naš rad smatrao svojom dužnosti, da nas na Ograđenici posjeti. I posljednjeg dana mjeseca srpnja pr. g. upoznao sam tog časnog stara, niskog rasta, čvrsto zbijenog, ali još uvijek snažnog, s prosjedim brčinama, koji mi se predstavio onom stereotipnom, kod svih izvršnih organa stare škole propisanom, rekao bih, formulom: »Gospodin inžinir, čast mi je predstaviti se. Nadlugar Jurčić od zemljišne zajednice stoji Vam na službu«. Ja sam mu zahvalio na ponuđenim mi uslugama, zamilivši ga samo da se pobrine, da se moje stvari što prije prenesu na lugarnicu u Baškim Oštarijama, kamo sam kario za dva dana stići. On je to savjesno izvršio, poslavši neku svoju rođakinju s konjem na Oštarije. Istovremeno proširio se moj akademski naziv do Oštarija, te sam do konca moga rada ostao »gospodin inžinir«. Oprostiv se od sviju na domu na Ograđenici latismo se Vrban, Jurčić i ja posla i dosegosmo oko podne do polovice puta kod Jasenovače, kad udri pljušak. Mi se sklonisemo na rubu šume, u koju smo upravo imali ući, raširivši nad nama moje šatorsko krilo, koje nas je zaštitilo, da ne prokisnemo. Kad je kiša prestala, uvidjeli smo, da danas više nećemo moći raditi, pa pošto je opet počelo kišiti, odlučisemo potražiti sklonište u lugarnici na Jasenovači, do koje smo trebali nekoliko minuta. Na putu sastanemo nekog seljaka iz Vrbanske Dulibe, kojeg mi je preporučio opskrbnik Vrban i kojeg sam dan prije ujutro poslao u Gospić s porukom za gosp. Dra. Gojtana, da će u ponedjeljak rano započeti radom u Oštarijama i s molbom, da podjeljeni mi ljudi budu u 5 sati u ponedjeljak na lugarnici u Oštarijama. Taj je čovjek za nepunih 30 sati prošao 98 km, koliko otprikljike imade od Ograđenice do Gospića, pješice, donio mi odgovor gosp. Dra. Gojtana i poštu, koja je ležala na poštanskom uredu u Gospiću. Ne moram naglasiti, da sam se tome najviše veselio! Kako nije bilo izgleda za nastavak rada, preporučio sam Vrbanu, da se vrati na Ograđenicu, a Jurčić i ja podosmo do Đačkog planinskog doma na Bačić - Kos, gdje smo odlučili prenoći. Stigavši onamo za nepuna dva sata (od Jasenovače), popeli smo se na Visibabu i uživali u divnom pogledu na more i u zalazu sunca. Opškrbnik doma Božo Došen dao nam je kao pomoć svog sina i mi smo se sutradan povratili na Jasenovaču i nastavili radom. Lijepo napredujući došli smo oko podne do Pržina, otprikljike pola puta između

Bačić-Kose i Oštarija, gdje nas je kiša prisilila, da prekinemo rad i pričekamo dok prestane. Tako smo sjedili oko dva sata čekajući prestanak kiše, a zatim otišli do Oštarija, gdje sam htio uhvatiti autobus za Karlobag, kojim se imao voziti g. Dr. Gojan. Kako se je drveće i kamenje pomalo posušilo i bilo podesno da primi boju, to smo nastavili radom u obratnom smjeru t. j. od Oštarija prema Bačić-Kosi odn. Pržinama i to oko 16 sati i radili smo do kojih 22 sata, stavljajući oznake uz svijetlo džepne električne svjetiljke. Nije bilo druge, moralo se je svršiti, jer smo sutra na večer svakako morali biti u Karlobagu, a imali smo još označiti Bačić-Kuk i put Kačić-Kosa-Karlobag. Vrativši se oko 23 sata kući na Bačić-Kosi i pre-spavavši »ubrzanim tempom« ostatak noći, digli smo se u samu zoru, da svršimo oznaku puta na Bačić-Kuk. Zadržavši se na tom poslu do pola prijepodneva, vratili smo se na dom, oprostili od Bože Došena i spustili se preko Volovja, Stanishta i Kučišta do Karlobaga, gdje smo stigli oko 20 sati i time završili rad na srednjem Velebitu.

Iz toponomastike Ljubotena*

Dušan S. Krivokapić (Beograd)

Toponomastika Šar Planine ostala je izvan centra ispitivačke pažnje. Stariji putopisci, koji nisu išli dalje od Ljubotena, nisu činili nikakvu ekskurziju u šarsku toponomastiku. Ni mape ne kazuju mnogo. Na karti 1 : 100.000 postoji svega 12 toponima iz ljubotenskog dijela Šare.

Detaljno sam istražio kačaničke i pološke dijelove Ljubotena. Ali posao još nije zaokrugljen. Jer sjeverni dio Ljubotena, uglavnom između Dubravskе Reke i doline Ropotskog Potoka, ostao je s moje strane relativno nepoznat.

Po svojim osnovnim značenjima mogu ljubotenski toponimi da se podijele na šest grupa. U posebnu, sedmu grupu, dolaze anonimni toponimi, čije značenje ostaje pod pitanjem.

Kako je ovdje, pored ostalog, u pitanju arnautska jezična građa, to valja napomenuti, da se u arnautskom i u arbanaškom jeziku stavlja imenica ispred pridjeva, baš kao u francuskom. Na primjer: Guri Bakai. Guri je imenica (kamen), a bakai je pridjev (obojen; u konkretnom slučaju sepijom). Prema tome, doslovni prijevod Guri Bakai glasio bi: Kamen Obojeni. No u članku ću se držati slijedećega reda: Guri Bakai = obojeni kamen.

I OROGRAFSKA

Gólemi Kámen, upadljivi krečnjački toranj u točilima na sjeverozapadnoj strani Ljubotena. Paralele: Golem Kamen na Šutmanu (Šar Planina) i Golemi Kamen (1581 m) u domenu Velike Reke, rez porečki.

Dvá Kámnja = dva kamena. Ostenjaci u padini na sjeveru Starog Sela. Paralela: Dva Kamena na Bistri.

Djúriš Póm = šuplji kamen. U zahvatu Jažinačkih Bačila na jugoistočnoj strani Ljubotena. Paralele: Šuplji Kamen u Kačaničkoj Klisuri; Dúpen Kamen kod manastira Sv. Nikole u Gornjem Pologu; Dúpen Kamen u Suvoj Gori tetovskoj. Dupen = šupalj, provrčen, izduben.

* Domašajući ovaj stručni članak g. D. Krivokapića htjeli bismo da nji-me potaknemo i naše stručnjake na sličan rad u hrvatskim krajevima.

Uredništvo.

D j ū r i D j ā t = visoki kamen. Nalazi se kod Jažinačkih Bačila.

K ā r p a, točila u jugozapadnoj strani Ljubotena. Na tu riječ ukazao sam u »Hrvatskom planinaru« br. 9, 1934; ali njeni značenje i porijeklo nisam onda mogao da objasnim. Naknadna obavještenja o tome bio je ljubazan da mi pruži moj prijatelj g. dr. Otto Frank, docent slavistike (na Fridrih Vilhelms univerzitetu, Berlin) i autor djela »Studien zur serbo-kroatische Ortsnamenkunde«. Povivajući se na dva stručnjaka-albanologa, dr. Frank mi kaže: »Karpa je neka praalbanska riječ i znači: stijena. A u »Acta Universitatis Dorpatiensis« kazano je da je to ilirska riječ i da je ista podrijetlo imenu Karpathen = Felsgebirge«. — Za »karpu« ima na Šari obilatih paralela. Sporadično se javlja na Žedenu, na Jakupici i u domenu Treske. Ima i njenih pridjevnih izvedenica: Kārpa Iljadnica u dolini Penje više Tetova; Crvena Kārpa na Šari; Belo Kārpice na ušcu Topolke kod Velesa; Nežilovske Kārpe na Jakupici. — Deformativni oblik »karpe«, koji sam našao u Peštanima na Ohridskom Jezeru, glasi: č k ā r p e. Ovdje se taj oblik ne javlja kao toponim nego kao geografski termin za oznaku vrletnih dijelova Galicice.

K é p M u r á t i = Muratova karpa. Litica oko Jažinačkih Bačila. Ovdje, dakle, imamo drugi, arnautski, deformativni oblik »karpe«. Počesto se čuje u kačaničkom kraju: Képi Néžve, Képi Kulčeras, Képi Isárit — sve oko sela Režance, gdje ga, protivno jažinačkim Arnautima, tumače i kao »kamen« i kao »stijenu«. Rjeđe se javlja u visinskoj oblasti.

K é p a T á h i r i = Tahirova karpa. Litice oko Jažinačkih Bačila.

K ô d r a S č é r a v e = jaganjačko brdo. Ispaša u zahvatu Jažinačkih Bačila.

K ú c k a P á d i n a, rogačevske njive u južnoj strani Ljubotena.

L j á k Z a k ó v a s = Zakov rid. Golet oko Jažinačkih Bačila. Zako je diminutiv od Zaharije.

L j á k S o p ó t n i c a s = sopotnički rid. Sjeveroistočni ljudobenski greben. Sopotnica je sedlo u dolini Lepenca.

N h ô r t e I s ê n V ó j a š i t = doline Isena Vojašita. Pasište oko Jažinačkih Bačila.

N h ô r t e M á l a = široka dolina. Ispaša oko Jažinačkih Bačila.

O k r š, bukova šuma u istočnoj strani Ljubotena. Pripada selu Rogaćevu. Da li je to kompaktna imenica ili je predložni kompozit »o« i »krš«? Ima sličnosti sa kotorskim toponimom »U Krš« (kamenjar na putu Franovo — Trojice, ispod Vrmca u Škaljarima). Ima je i sa toponimom »Zádrit = iza rida (zahvat kod sela Račani, rez kićevski).

F r ô j F é l = duboka dolina. Bukova šuma sjeverno od Jažinca. Isto ime nosi jedan cirk u izvorištu Zužnjanjske Reke na Korabu.

P ó l i c a. To je karakteristična oznaka za reljef jugozapadne strane Ljubotena. Kao što je g. dr. Ivan Krajač konstatovao, ta ljudobenska strana sastoji se iz tri zemljjišne stepenice. Polica, dakle, označava upravo te stepenice ili, stručno rečeno, terase. Ime je zabilježeno među hrišćanima i zato pada oštar akcenat na »o«.

P o l i c a, terasasta pasišta, specijalno za goveda, oko Jažinačkih Bačila. Protivno gornjem, kod ovog toponima, nađenog među jažinačkim Arnautima, pada meki, jako razvučeni akcenat na »i«. Arnauti ga izgovaraju skoro ovako: Poli-i-i-ica.

R ž á n i K á m e n, proplanak i bukova šuma južno od planinske kuće. Nekad, dok je šuma bila mlada, ovdje se sijala raž. Paralele: Ržani Do i Ržišta u Cucama, rez cetinjski.

S r á n a = strana. Cerik na sjeverozapadu Starog Sela.

S r t = oštrica. Ljudobensko tjeme, tačka 2496 m.

Cáft Képit = stenovito brdo. U lijevom zahvatu Jažinačkih Bačila.

Ckála = skala, stepenice, ljestve. To je liticasto stijene u gornjem toku Vratničke Reke. Općenito, ime označava opasne prolaze. Paralele: Skála, veliki vodopad u Beloviškoj Reci (Šar Planina); Skállice na Vrmcu su opasni nogostupi, kuda drvarice iz Škaljara mogu jedino bose da prodju; Donja Skála iznad Peštana, odakle je lijep pogled na Sv. Naum; Skála 1826 m kod Papradišta u srežu kičevskom.

Crni Kámen, proplanak u šumi Bukoviku na sjevero-istočnoj strani Ljubotena. Tu su šumarska kuća i ljetna žand. stanica. Priča se, da to ime dolazi od nekakvog crnog kamenja, za koje drže da je kameni ugalj. Ovo objašnjenje, međutim, treba s rezervom primiti. Jer na Šar Planini, upravo u južnom dijelu Rudoke, postoje još četiri »Crna Kamena«, o čijoj se provenijenciji ništa ne zna. Topografi su to ime proširili i na jedan potok, što izvire na Lukovom Polju (Korab). Isto ime javlja se na Galičici, na Osogovu i na Goliku u okolini Velesa (na putu za Pêšti).

Šíja = hrbat. Sedlo, koje predvaja Ljuboten od šarskog bila. Na karti je označeno kotom 2203.

Stár Tépr = zeleni suvat. Ispaša u zahvatu Jažinačkih Bačila.

Špát Málá = široka padina. Potes u zahvatu Jažinačkih Bačila.

II PRIDJEVNA I PO NADIMCIMA

Belóstan = bělo stána = bijelo postalo. Izvor kod bijelih krečnjačkih osipina u istočnoj strani Ljubotena, sjeverno od Starog Sela.

Bródska Báčila, bačila sela Broda na sjeverozapadnoj strani Ljubotena. Bačilo je ljetni stočarski objekat, za koji ima u našem narodu nekoliko imena: stan, tor, torina, izdig, bačija. Potiče od riječi »bač«, koja je, vele, cincarskog porijekla. Inače, bač je prvi radnik na bačilu: on prima mlijeko i on ga prerađuje. Ponegdje te poslove obavlja žena, i ta se zove »bačica«.

Grádište, čestar i osipine u istočnoj strani Ljubotena, iznad Rogaćeva. Ime je neobično, s obzirom na to da u njegovom zahvatu nema vidnih građevinskih tragova. U okolini postoje još dva »Gradišta«: Grádište u Žedenu na desnoj obali Vardara (kota 715) i poznato oraško Grádište alias Prôsek, o kome sam pisao u »Hrvatskom planinaru« br. 9, 1934.

Grácko = gradsko. Suvat u zahvatu Ljubotenske Reke. Naziv je vezan za izvjesnog Raman-ćaju, bogatog stočara iz grčke Makedonije, koji je na Grackom bačiao za vrijeme Turaka. Kako je Raman bio rodom iz grada, hrišćani su njegovo bačilo nazvali gradsko bačilo. No tokom vremena imenica je najzad isčezla, a ostao je samo pridjev: Gracko.

Elezova Rupa, rogačevski suvat u južnoj strani Ljubotena. Elez je muško ime u Arnauta.

Zabéljat Prémi = posjećeni zabran. Padina na sjevernoj medi Jažinca.

Jážináčka Báčila, bačila sela Jažinca na jugoistočnoj strani Ljubotena. Naziv »Jažince« dolazi od »jáz«. Kolijevka mu je u selu Gornje Jažince, koje leži u Siriničkoj Župi na sjeverozapadnoj strani Šare. Prenijeli su ga, prilikom migracije, hrišćani iz Gornjeg Jažinca, koji su osnovali ljubotensko Jažince. Inače, Gornje Jažince je zanimljivi hidrografski čvor: kroz selo protiče Lepenac, koji tu prima nekolike pritoke: Suvu Reku, Blatešnicu i Piljevački Potok.

Milèva Lívada, rogačevska bukova šuma na sjeveru od Proj Fela.

Méšćina Dúpka = mečkina rupa. Zaravanak u zahvatu Korita. Tu se s jeseni, kad dozrijeva kestenje, često pojavljuje medvjed. Nekoliko paralela: Meč-

kina Dupka kod Tajmišta u Gornjem Pologu; Mečkin Dol na Bistri; Mečište, Mečišta i Mečkina Glava u srednjem toku Treske.

Mútne Dô, rogačevska bukova šuma u južnoj strani Ljubotena.

Njiva Džémala = Džemailova njiva. Rogačevska ispaša istočno od planinske kuće.

Pásina Livada, pasište niže Njive Džemaila. Pluralni oblik toga toponima javlja se na Rudoki. Pripada onom mjestu, gdje je podignuta »skijaška kuća«, koju su skopski turisti, iz neznanja, krstili »Popova Šapka« umjesto »Pašine Livade«.

Pétkovac, ljeskov gaj na sjevernoj medji Starog Sela. U mladi petak, i to samo kad ljeska pušta resu, na Petkovac izlaze »odrodeni ženi« (nerotkinje); tu se krišom svlače, pa se umivaju rosom i »prave zakušku« (vračaju), ne bi li zatrudnile.

Rufátovo Báčilo, arnautsko bačilo na sjevernoj strani Ljubotena. Rufat je muško ime u Arnauta.

Síbinovo Báčilo, staroselsko bačilo niže planinske kuće. Vlasništvo je staroselskog kmeta Sibina.

Srbinov Dô, stjenoviti zahvat u srednjem toku Vratničke Reke. Ovaj toponim je neobičan za svoj kraj. Kao što se vidi, nacionalni momenat u njemu je jako naglašen. Međutim, na Sari i Korabu nema uopće imena, koje bi tako izrazito ukazivalo na Srbina. U oblasti Šare i Koraba, koliko je meni poznato, svega tri toponima opominju na narodnost: Turčin (2702 m), Juručko Groblje (na karti pogrešno: Juriško Groblje) i, ako se Ciganima priznaje nacionalitet, Ciganjski Prolaz. Paralelu mu nalazimo tek izvan Šare: Srbinovo, selo u G. Pologu. Inače, što se »dola« tiče, počesti su ovi nazivi: Dobri Dol, Borov Dol, Kozji Dol (domen Treske), Zli Dol, Vučji Dol (na Žedenu).

Hára Vójvodás = vojvodina njiva. Ispaša na sjeverozapadnoj medji Jažinca. Paralela: Vójvódina, suvat u zahvatu Džinibega (Šar Planina).

Crveni Dôl, dubodolina u južnoj strani Ljubotena. Ukazuje na slojeve crvenkastog krečnjaka, koji su ovdje jako izraženi.

Džibrét Pôštár = donje dubrište. Suvat oko Jažinačkih Bačila.

III DOLINSKA

Zvèza, tragovi građevine na sutoku Vratničke i Ljubotenske Reke. Ime je sekundarno; primarno je bilo: Vrátničko Kále. Predanje kazuje, da je tu postojala isposnica. Pred kraj prošlog vijeka ovdje su nađeni fragmenti crepulja i otkrivena su četiri groba. U grobovima je nađena »zvezda od gvožđa« i još neko gvozdeno oruđe nalik na pušku. Kale su tada prekrstili u Zvezdu. (Po pričanju Spire Petrovića iz Vratnice). — Paralela: Zvezda, stanica na pruzi Gostivar-Kičevo.

Krájište, staroselska ispaša na jugozapadnoj strani Ljubotena.

Lázić = laz. Cerik iznad Starog Sela.

Mál Orman = mala šuma. Bukova šuma u lijevom zahvatu Vratničke Reke.

Orman = šuma. Bukova šuma na zapadu od planinske kuće.

Prisôj, zahvat na desnoj strani Vratničke Reke.

Pecálište, prljusa iznad Starog Sela.

Pládniste, izvor na jugozapadnoj medji Starog Sela. Postalo je od »pládne« = podne, kada se pastiri obično okupljaju oko izvora.

Sólišta, suvat iznad ušća Ljubotenske Reke. Ovdje se krmi stoka. Naziv potječe na Solila u Krtoljskom Polju (Boka), gdje se nekada, kažu, vadila so.

Túpan = bubenj. Istočni greben Ljubotena, kota 1723. Drugi je **Tupan** kota 1293 u čelenci Straške Reke. Zanimljiva je paralela s glagolom i s nastavkom »ica«: Čukni **Tupánica**, kota 1889 na Bistri. Pa onda: **Tópanče**, kod Južnog Broda u Poreču. Čukni = udri.

Cárdak, suvat ispod Golemog Kamena. Paralele: **Čardak** u Suvoj Gori tetovskoj, **Čardak** kod sela Dragodola u domenu Veliike Reke.

IV HIDROGRAFSKA

Kórita, izvor i pojilo niže Elezove Rupe.

Kára Bunári = crni bunar. Izvor u Hara Vojvodas. Paralele bez završetka »ic«: **Kára Bunár** u zahvatu Čaušice i **Kára Bunár** kota 2231 na Šari.

Ljubótenska Rêka, izvire ispod Šije.

Mâla Rêka, potok, koji izvire ispod Elezove Rupe.

Srédorek = usred je reka. **Bukova šuma** u južnoj padini Ljubotena. Sredinom šume sprovedena je brazda za natapanje njiva u Starom Selu. Paralela: **Sredok**, brdo kod sela Botušje u Gornjem Polugu.

Tê Kôrita = kod korita. Izvor i pojilo na Jažinačkim Bačilima.

Tópilište, staroselski povrtnjaci, gdje se nekada topilo konoplje. Paralela: **Močalište** kod sela Zdunje u Tresci.

Čemérečka Voda, šumski zahvat oko Sredoreke.

Céšme Šáini = Šainova česma. Izvor u zahvatu Jažinačkih Bačila. Šain je muško arnautsko ime.

V FLORISTIČKA

Bukovik, stara bukova šuma na jugoističnoj strani Ljubotena. Arnauti ga izgovaraju »Buković«. Paralele: **Bukovik** 1528 i željeznička stanica na pruzi Gostivar-Kićevo; u Crnoj Gori: **Bukovica** kod Njeguša, **Bukovica** u Cucama.

Krúše = kruške. **Zabran** iznad Topilišta. Paralela: **Kruši**, bačilo kod sela Gornjeg Dobrenovca, srez kičevski.

Lánište, izvor i proplanak iznad Starog Sela.

Sáme Búke = same bukve. **Suvat** s rijetkim bukvama na sjeverozapadu od Ceprljice. Paralele: **Stare Buke** blizu Vlaškog Sela na Peristeru; i **Retke Bukve**, poznati ratni položaj u domenu Bregalnice.

Fâng Djégum = izgoreni sljez. **Suvat** oko Jažinačkih Bačila.

Cér, izvor i livada ispod Krajišta.

Cérje, kestenov lug na jugozapadnoj međi Starog Sela.

Cám, oaza crnogorice u desnom zahvatu Vratničke Reke. Paralele: **Borov Vrh**, **Borova Glava**, **Golem Bor**, **Jelovnik**, **Jelovarnik**, **Malo Borče** (iz Sredske Župe na sjeverozapadnoj strani Sare).

VI RELIGIOZNA

Káludjer, izvor na istočnoj međi Rogaćeva. Tu je postojao manastir Sv. Ilija. Zvao se **Rogáčevski Kaludjer**. Svake godine, na Ilindan, održava se ovdje zavjetina i služi se liturgija (misa). Iz doba manastira ostala je jedna loza, za koju tvrde da je stara 1000 godina. Zanimljivo je da se snijeg na Kaludjeru nikako ne zadržava. Paralele: **Kaludjerec**, manastir kod sela Mogilce, srez porečki.

Krst, raskrsnica pod Cerom. Na Đurđevdan, kad Staro Selo slavi krsno ime, do Krsta izlaze krstonoše (litija, procesija). Paralele: **Krst**, suvat kod sela Vira u srežu porečkom; **Dobrogorski Krst**, na putu Bata-Trešnjevo (Cuce).

VII ANONIMI

Gârje, raskrsnica Korita-Krajište. Paralele: Gâre, Gárište, Gárišta (oko Železne Reke u Gornjem Pologu); Gârje, selo kod Tetova; Gâre, selo u galičkom srezu; Gárovac na Vrmcu, blizu Dônčića.

Bazâr, bukova šuma oko Krajišta.

Djindjére, izvor u zapadnoj strani Ljubotena. Odатле је сprovedена brazda kroz Sredorek.

Zanôge, cirk na jugoistočnoj strani Ljubotena.

Kajmáćija, bukova šuma niže Sibinova Bačila.

Lasénovac, proplanak na zapadu od Mileve Livade.

Ljubóten. — Po dr. Cvijiću najstarije име Ljubotena, нађено на Koronelijevoj karti, гласи: Lubogna. Затим долазе разни облици: Ljubátn, Ljubótin, Ljubótrn, Ljubéten, Lipéten i, на најновијој карти, Ljubóten. Шта значи име Lubogna или Ljuboten i каква је његова етимологија — на то се засад не може да одговори. Мјештани о томе ништа не знају. Они, међутим, знају да је то највиши нјихов врх и да се с њега види »more на Solunsko« Uostalom, у то и данас вјерују многи образовани ljudi. У то је вјеровао и македонски краљ Filip III, који је, 181 године av. J. C., припремајући се за рат, кренуо да се попне на највиши врх своје државе. Али најшао је на maglu i vratio se razočaran. То nije legenda: otvorite Zeitschrift des D. u. Ö. Alpenvereins, 1898, S. 94—95.

Mél, тоčila i snosine oko Djindjere. Paralele: Mél, шума код села Deviča u srezu porečkom; Méeloji, kota 855, kod istog sela.

Ovči Búzgu n, prljuša iznad Gradišta.

Požár, golet na sjevernoj medi Jažinca. Paralele: Požarno, bačilo kud Deviča.

Čéprljica, rogačevski suvat niže Paštine Livade.

*

U toponomastičkoj stratigrafiji¹⁾ Ljubotena zapažaju сe tri sloja. Primarni sloj, neodređenog porijekla, veoma je siromašan i svodi сe isključivo na име »Ljuboten«. U sekundarnom sloju već сe javljaju bogate naslage hrišćanskog leksičkog materijala: 54 imena. Tercijalni sloj je arnautski i znatno je manji: 24 imena.

Veliki utjecaj hrišćana se osobito osjeća u toponimima južne i jugozapadne strane Ljubotena, koje pripadaju srpskim selima (Staro Selo i Rogačovo). Taj utjecaj počinje da slabи čim se prede južna ljubotenska vododjelnica, koja je do 1926 godine važila za granicu kačaničkog i donjo-pološkog sreza. Tako, u jugoistočnom, u sjevernim i u sjeveroistočnim dijelovima Ljubotena preovladavaju isključivo arnautski toponimi.

Ta činjenica mogla bi se objasniti etnografskim razlozima, jer поменуте dijelove Ljubotena eksploatišu arnautska sela: Jažince, Globočica i Straža, čiji су se pretci — izuzev jažinačkih hrišćana — doselili iz oblasti Ljume. Značajnu je, međutim, da je i u tom arnautskom појасу ostalo toponomastičkih tragova od jažinačkih hrišćana, hrišćana, којих је — до invazije arnautskih katrandžija iz

¹⁾ Objašnjava g. dr. Petar Skok: »Stratigrafija u toponomastici znači razne slojeve imena mjesta, što nastadoše prvo, radi mijenjanja jezika i naroda na danoj teritoriji i, drugo, radi raznih drugih historijskih promjena izvršenih na danoj teritoriji, kao što su migracije, osvajanja itd., u koliko dolaze do izražaja u geografskim nazivima.«

Kôlja — bilo u svemu 14 kuća, doseljenih iz Gornjeg Jažinca i iz Gnjlana. To su ovi tragovi: Hara Vojvoda s, Te Korita, Ljak Zakovas i Kara Bunari.

Osim arnautskog i arbanaškog, izvjesne niveliacije u ljubotenskom imenoslovju vršili su i drugi strani utjecaji. Na primjer: Kajmačija, Orman, Tupan, Čam (turski) i Ckala (italijanski, od »scala«).

Rijetku pojavu religioznih toponima ne bi trebalo tumačiti na štetu Arnauta. Naprotiv. Doselivši se u kačaničke krajeve, iz kojih su potisli Srbe, Arnauti su uglavnom ostali pri starim hrišćanskim nazivima. U imenima sela nisu vršili apsolutno nikakve izmjene. Proces arnautiziranja hrišćanskih naziva, ukoliko je došao do izražaja, svodio se na prosto prevodenje u često neobične kovanice. Na primjer: Tê Kâr Mûe Milošit = gdje je Miloš krčio njivu (potes kod Režanca). Šta više, u toponomastici nekih arnautskih sela (Režance, Gorance, Jažince) čuva se pomen na hrišćanske religiozne objekte. Česmu kod ostataka manastirskih razvalina u Režancu tamošnji Arnauti zovu: Tê Kiša = kod crkve. Drugu jednu česmu kod razvalina crkve Sv. Ilike, na putu Gorance-Jažince, nazivaju: Kiš = crkva.

Najzad, iz podjele po grupama vidi se da hrišćanski toponimi, kao jezični spomenici, ukazuju najvećim dijelom na prirodu, dok arnautski toponimi, naprotiv, mahom ukazuju na lичnost. Ali i jedni i drugi su pogodeni do nevjerojatne tačnosti, tako da u svemu odgovaraju i prilikama i mjestu, što nesumnjivo svjedoči o zdravim posmatračkim dispozicijama prostodušnih brđana.

ČLANOVIMA HRVATSKOG PLANINARSKOG DRUŠTVA!

U nizu priredaba, koje je započela Središnjica HPD-a u svrhu pribavljanja sredstava za potpunu izgradnju i unutrašnje uređenje postojećeg ali nedovršenog Tomislavovog doma na Sljemenu, pokrenuta je i akcija sakupljanja dinara za opeke. Zbog toga središnjica HPD-a ponovno upravlja cjelokupnom članstvu topao poziv, da svaki pojedini član dobrovoljno doprinese samo jedan dinar mjesečno i to tako dugo, dok se gradnja ne dovrši i dom uredi. Uprava je HPD-a uvjerenja da će ova njezina molba naići na jednodušni odaziv svih svijesnih članova, kojima neće biti teško, da ovako malim doprinosom sudjeluju u ovoj akciji. Tom će neznatnom žrtvom svaki hrvatski planinar pomoći dovršenje onog velebnog djela, kojim će moći da se ponosi ne samo naš bijeli Zagreb nego i čitava nam hrvatska domovina.

Središnjica je prepustila organizaciju ove akcije našem starosti-planinaru g. Ljodlu, koji je izradio čitav raspored oko sakupljanja ovih priloga. Dužnost i svijest nalaže svakome članu HPD-a, da se odazove pozivu sakupljača.

FOTO: DR. J. POLJAK

SENJSKO LUKOVO S UVALOM I SA PIŠKULJA VRHOM

